

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

IX. - 1911. - 12.

VSEBINA.

Dr. Fr. Ilešič: † Dr. Josip Vošnjak	353	Listek	380
Milan Pugelj: Grof	355	Književnost:	
Jos. Premk: Marsikomu	358	Družba sv. Mohorja. — Ajdovski Gradec. —	
S. V.: Šariški „Narod“	359	Zagrebački bogoslovi prema Gaju — Slovencima	
Ivan Mir: Moja mlada ljubezen	360	i Srbima. — Jugoslovanska Akademija znanosti in	
Mitja: Notturmo	367	umetnosti v Zagrebu. — Zgodovina srbska. —	
Vojeslav Mole: Sonet	367	Književniška društva.	
Ivo Grohovac: U Budimu	367	Gledališče:	
Andrej Rušar: Iz naših krajev	368	„Smrt majke Jugovičev v Trstu.	
Ženske pesmi	374	Umetnost:	
Vit. Feod. Jelenc: † Andrija Fijan	375	VII. razstava v Jakopičevem paviljonu.	
Engelbert Gangl: Tožba	377	Glasba:	
I. G.: Jesenske orgije	377	Ilešičevanje na glasbenem polju.	
Pravljica	378	Raznoterosti:	
C. Golar: Lovska zaljubljena	379	Ilešičevanje v literarno-kulturnih odnošajih. —	
		Kratka kronika l. 1911.	
		Naše slike.	

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna   petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

Dr. Josip Vošnjak
H. Bistrice 1868. l.

† DR. JOSIP VOŠNJAK.

(ROJEN 4. JANUARJA 1834 — † 21. OKTOBRA 1911).

„Njegove telesne ostanke so
nesli k večnemu počitku.“

Solnce je sijalo. . . . Vošnjak je umrl in solnce je zatemnelo. — Silno mračen je bil dan, ko smo ga pokopali. Lilo je, kakor da so se otvorile vse nebeške zatvornice. Zemlja globoko premočena, potoki polni, pota polzka. Nebo visi nizko nad našimi glavami.

Vošnjak se odpravlja na zadnjo pot — dol z vinorodnih Visol ga neso na groblje k Sv. Benčesu, kjer mu že počivata žena in otrok.

Ljudje stoje pred hišami in radovedni gledajo gospodske strance, ki gredo, tu eni tam drugi, od Slov. Bistrice navzgor, boreč se s težavami pota, v srcih s težavami slovenskega življenja.

Na cilju smo. Grob je odprt; grob je zaprt. Razidemo se. Zvečeri se. Ali res ni nikjer nobene zvezde, ki bi nam svetila? Slovenski pisatelj je takrat dejal v Ljubljani, da je luksuz, hoditi na pogreb; še zvezda pijetete je tedaj ugasnila.

Dr. Pavel Turner, ki je videl toliko sveta, hladnega in vročega, je prišel ob grob Vošnjaka, svojega vrstnika. Tudi Dragotin Hribar je stal ob krsti svojega nekdanjega štajerskega sobojevnika. Dežela Kranjska se ga ni spomnila, dasi ji je bil pokojnik posvetil toliko svojih moči. Šišenska občina je pa lepo počastila svojega častnega občana.

Nisem nikoli videl Vošnjaka. Le z mislijo ga vidim.

Ne moti me zato niti ljubezen niti mržnja, ki jo v času rodi osebnost. Gledam njegovega duha očiščenega v sliki večnosti.

Ali more kdo vreči kamen za njim?

*

Pred 50 leti so šli štirje pobratimi v svet, brata Ipavca sta pela, brata Vošnjaka sta mislila in računala.

Miloš Obilič je tako pel Kraljeviču Marku in sovražna Vila je bila premagana.

S čitalniških odrov je zadonelo „Kdo je mar? To je slovenski oratar!“ Na taborih se je čula grom-beseda iz polnih prsi, ki jih je krila surka-suknja.

Dr. Josip Vošnjak je med klicatelji tega mladega Slovenstva.

Gledam poteze njegovega peresa iz onih let (1868) pa jih primerjam s pisavo letošnjega leta: tipus je isti, jedro je ostalo. „Razmere“ so se izpreminjale, Vošnjak je ostal isti. Radi se rogamo takemu idealizmu in uvažujemo razmere, češ: „Zakaj bi jaz igral junaka v drami, ki ga podere svet?“

*

Ob Vošnjakovem grobu obnavljamo misli, ki jih je pokojnik mislil pred več leti, misli o „neskončnih sferah, kjer ni človeških solz in pozemeljskega trpljenja.“ Ko vstopimo v njih, „tedaj nam bode jasno, čemu je ustvarjen ves ta svet, čemu nezmatna ta zemlja z vsem, kar na njej grede in leze. Čemu revni ta človek s svojim nenasitnim hrepenenjem po sreči, na tej zemlji nedosegljivi, s svojimi nebrzdanimi strastmi, s stremljenjem do višjega in spet pogrezavanjem v luže brezobzirnega izkoriščanja svojega bližnjega, s čudovito požrtvovalnostjo in spet najkrutejšo krvoločnostjo? Čemu vse to, čemu?... Toda proč z vso to mehkužno, nemoško sentimentalnostjo. Medigra je končana, zastor je padel in ko se spet vzdigne, se nadaljuje glavno dejanje, narodno delo.“ („Spomini“, I. 177).

Drama Vošnjakovega življenja je končana. On je stopil s pozornice. Mi stopamo na njo, da ostvarimo program, ki ga je napisal zadnjo uro: sreča slovenskega naroda, ki

jo doseže v družbi ostalih Slovanov, „vzvišeni cilj, ki mu ga je Bog v svoji neskončni modrosti določil v zgodovini človeštva.“

Cilj? Našega naroda vzvišeni cilj? Če se ves naš narod vpraša tako, kakor se je pred leti vprašal človek Vošnjak: „Čemu vse to teženje, dviganje in padanje, čemu vsa ta požrtvovalnost? Čemu vse to, čemu?...“

Dosle si slovenski narod ni stavil tega vprašanja; rastle je in se boril brez zavesti svoje svrhe, brez zavesti svoje ideje. Sto in sto ljudi se bori za Slovenstvo, pa ne ve, zakaj.

Čemu torej naša borba? Vošnjak je v smrtni uri govoril o vzvišenem cilju, ki naj ga naš narod doseže v družbi drugih Slovanov. Da, naš narod ima pomen in cilj le v družbi drugih Slovanov. Brez te družbe: Čemu?

Iz Slovanstva smo vzišli in v Slovanstvo se vrnemo. To je naš evangelij.

Brez njega ni slovenske maše; le shod je morda, kjer „ne vedo, kaj delajo.“

*

Brila je burja v obraz in škropila lica s težkimi kapljami, ko smo se vračali s pogreba v Slov. Bistrico. Huje je bilo nego prej. „Ali se mi ne boste uklonili?“, je govorila smrt.

Mi pa smo bili veseli, da se moremo boriti z elementi. Saj smo se vračali od pogreba moža, ki mu je borba polnila življenje.

Vošnjak je umrl, mi pa živimo in solnce sije vsem živim.

GROF.

I.

Prvi svoj spomin ima od tedaj, ko se mu je v glavi na dveh mestih naenkrat silno posvetilo. Takrat je prvič videl, da je na štirih nogah, da ima zadaj rep, da je rjavo-kosmat, da leži okoli njega še troje sličnih bratcev in da je njegova mati vsaj petkrat večja kakor on.

Ležal je pod streho na slami in luč je prihajala skozi dve podolgovati odprtini, ki sta bili obe na isti strani strehe. Druga stran je bila rdeča in mračna in včasih je puhtela iz nje gorkota kakor iz žerjavice. Večkrat ponoči je pričelo zunaj šumeti, treskalo je in se čudno svetlikalo in ob takih prilikah ga je obhajala taka groza, da se še cviliti ni upal. Rinil se je pod mater, ki je ležala na slami, in neprestano smrkal, kakor bi kihal.

Pozneje nekoč je prišel neznan človek, prijemal njega in njegove bratce, jih polagal iz rok in zopet prijemal. Nazadnje je dvignil njega tako visoko k sebi, da se mu je zavrtelo pred očmi, če je pogledal nazaj na ležišče. Človek ga je stisnil pod suknjo in se oddaljil po stopnicah v hišo. Mati je sedela na zadnjih nogah, migala z repom, da je šumljalo po slami, in gledala za njim s črnimi in prijaznimi očmi.

Tisti človek je postal njegov gospodar. Čepel je v kotu, zbijal čevlje in kadar se je pretegnil in si oddahnil, je pričel klicati po sobi: „Grof, Grof, Grof!“ — Kazal je s črno roko na tla, mel palec in kazalec in cmokaj z ustnicami: „Nà, nà, nà!“ — Nato je vstal, snel izza stare stenske slike drobno šibo, prišel k njemu na sredo sobe, jezno gledal in ga pričel švrkati.

On ni razumel ničesar. Ko je gospodar zopet klical: „Grof, Grof“, je bežal pod posteljo, kjer ga je doletela ista usoda. Človek se je ulegel po tleh, iztegnil črno roko proti njemu in ga pričel švrkati. Nekoč ga je to klicanje, ki se je ponavljalo vsak dan po večkrat, tako preplašilo in zmedlo, da je bežal mesto pod posteljo naravnost k gospodarju. To pot ni bil tepen, celo pohvaljen je bil in pobožan in dobil je tudi košček belega

kruha. Od takrat si je dobro zapomnil, da klic „Grof“ pomeni, naj takoj priteče k gospodarju. In tako je vselej storil.

Ob nedeljah se je gospodar črno oblačil, odhajal iz izbe za dolgo časa in se šele popoldne vračal. S police, ki je bila ob steni med vrati in oknom, je vzel veliko rdečo harmoniko, sedel z njo na stol, jo raztegnil in pričel igrati in peti. Njega so bolela ušesa na vso moč in najrajši bi bil cvilil in lajal, kolikor bi mu dovolila pljuča. Ali gospodar ni trpel tega. Takoj je topotnil z ного ob tla in ga ozmerjal na vse grlo. Grof je stisnil repček med noge in molčal.

Ko je gospodar odigral, je vzel star čevelj, poklical Grofa in mu ga pričel tlačiti v gobec. „Evo, tako-le, primi in nesi!“ —

Grof ni razumel nobene besede. Dokler mu ni bilo nerodno in ga ni bolel gobec, je molčal, pozneje je pričel renčati. Gospodar je postal hujši in ga je udaril. Zopet mu je potisnil čevelj v gobec in zakričal: „Grof! Strela pasja, boš ali ne boš!“ —

V silnem strahu je zgrabil čevelj z zobmi, ga tiščal na vso moč, gledal plašno v gospodarja in se tresel. Ko je zaslišal za sabo cepetanje nog, je planil dalje po izbi, pozabil, da drži čevelj v zobeh, in ga še vedno krčevito grizel.

Gospodar je zaploskal z rokami, stopil za njim, ga pobožal in mu natočil v lončeno posodico mleka. Grof je držal in nosil od takrat v gobcu vse, kar mu je gospodar ponudil. Ob gorkih večerih se je izprehajal z gospodarjem za mestnim gozdom in prenašal njegov klobuk. Prevelik je bil zanj, visoko je moral držati gobec in še tako se je včasih spotaknil.

II.

Grof se je naučil še skakati čez palico in stati na zadnjih nogah. Ko je to vse znal, ni nikoli več ostajal sam doma, temveč hodil vedno z gospodarjem. Na jesen sta pričela zahajati v neko predmestno krčmo, kjer je stregla gostom

velika in močna črna ženska. Najprej sta hodila tja samo ob nedeljah, pozneje tudi po enkrat med tednom, nazadnje pa skoro vsak dan.

Če je sedel Grof na klopi, je prišla večkrat k njemu tista črnka, ga vzela v naročje in se igrala z njegovimi špičastimi in pokonci stoječimi uhlji. To mu ni bilo prijetno, ali prenesel je tiho in prijazno.

„Pokaži gospodični, kaj znaš!“ — je velel gospodar, vstal in vzel s klopi svojo drobno in pisano palico. „Hop, hop!“ —

Grof je skočil sèm, skočil tja, migal z repom in gledal gospodarja, ki mu je ponudil palico v gobec. Prijel jo je takoj in hodil z njo po sobi. Nazadnje je moral stati na zadnjih nogah in držati palico v zobeh.

Črnki je ugajal in zato je vprašala gospodarja: „Kdo pa sta vidva?“ —

Gospodar je pokazal roke in se nasmehnil.

„Čevljar!“ — je rekla črnka, se tudi nasmehnila in odšla k drugim gostom.

Nekoč ponoči je čevljar vstal, odprl okno in gledal v noč. Grof se je takoj zbudil, se pretegnil in skočil k njemu na okno.

Zunaj je sijala jasna jesenska noč in preko nje je bežala sapa in šumela s suhim listjem. Zdelo se je, kakor da hiti vsa krajina z njo naprej, da je povsod vtisnjeno in zapisano to hrepenenje po daljavi. Cesta je bila videti kakor bela reka, ki teče naglo, silno naglo, a nima konca. In drevje — borovje in smrečje — bližnjega gozda je viselo vse v eno stran, vse proti jugu.

„Ime ji je Avgusta!“ — je šepnil čevljar in Grof je takoj pogledal okoli sebe in se domislil na črnko. Ona je Avgusta, ali je kje blizu?

Gospodar je še dolgo slonel na oknu in mrmral v noč. Nazadnje je rekel: „To ni nič, nič, nič! Kaj hočem jaz z njo, kaj hočem?“ —

In Grofa je prijel in ga stisnil k sebi: „A, ti mali, ti Grofek, povej mi, kaj hočem, kaj?“ —

Drugi dan je bila nedelja in popoldne sta sedela oba v predmestni krčmi. Gospodar je prinesel s seboj harmoniko in nanjo igral, Grof pa je ležal pod klopjo in se trudil zaspati in pozabiti neznosnost, ki mu jo je povzročala godba.

Proti mraku je prišla tropa fantov in eden izmed njih je bil zlasti krepek in lep in zastaven. Tisti je stopil k čevljarju, mu dal krono in velel: „Igraj!“ —

Vrnil se je na sredo sòbe, prestregel črnko, jo prijel krog pasa in ji zapovedal: „Pleši z mano!“

Črnka se je branila, pozneje smejala in plesala, da so frčala njena krila po sobi kakor prave peroti.

Ko je čevljar odigral, je stopil fant zopet k njemu in mu dal drugo krono. Velel je: „Igraj dolgo!“ —

Zopet je pograbil črnko, pritisnil jo nase in jo zavihtel po gostilni. Vedno hitreje so pihala krila in noge so bežale po zraku, kakor bi se ne dotikale kril. Oba plesalca sta zardela v obraz in obema je stopilo v oči nekaj divjega in iskrečega.

Čevljar je nehal in fant je skočil k njemu, kakor bi ga hotel preteptati. Žarel je v lica, globoko sopesel in zakotalil po mizi svetlo krono: „Tu imaš, ali igray dolgo!“ —

„Ne bom!“ — je dejal čevljar in pustil krono, da se je skotalila na drugi konec mize in padla z žvenketom na tla.

„O!“ — je vzkliknil fant in ga jezno pogledal. „Pravim: igray!“ —

„Ne bom!“ — je ponovil čevljar in odložil harmoniko tik sebe na klop. Grof je planil izpod klopi in pričel lajati v fanta, ki je udaril z dlanjo po mizi tako silno, da so odleteli z nje kozarci kakor žoge. Vnovič je besno zakričal: „Igray, ti pravim!“ —

Čevljar je odmajal in molčal.

Fant je sunil najprej Grofa, ki je zacvilil in zbežal pod klop, nato je pograbil čevljarja, ga sukalo po sobi, odprl vrata in ga vrgel na cesto.

Grof je skočil skozi odprto okno k ležečemu gospodarju in lajal od njega nazaj v gostilno. Harmonika je priletela za njima in se razbila tik gospodarjeve glave.

Čevljar je vstal, brisal kri, ki mu je kapljala iz nosa, in otepal prah. Grof je tiščal rep med noge, oblizaval boleče bedro in nekam kvišku lajal in cvilil. Doma se je gospodar slekel in umil, pozno v noč sedel na postelji in pripovedoval Grofu, ki je čepel na tleh in mu zvesto in pazno gledal v oči.

„Zdaj je konec! Sama sva — sama —“

III.

Minila je bela in ledena zima, prišli so južni vetrovi in zašumeli po borovju in smrečju. Izgor so pogledali težki, temnomodri oblaki in bežali jadrno preko neba. Po poljih so ležale dolge snežene lise, po cestah so se topile trde in umazane skorje ledu in strjenega snega, bistra voda si je izjedla med njimi ozke okrogle rove in hitela po njih v jarke, luže in potoke.

Grofa je obšlo posebno čuvstvo. Ko je hodil nekoč po mokrem polju, je zagledal pod kapom belo psico, ki je bila tako majhna kakor on, ali še vse lepša in vitkejša. Njeno telo je bilo drobno in belo in prelepo usločeno, njeni uhlji so bili

klapasti in svetli kakor atlas, njene oči pa so bile globoke in temne kakor črne rože. Ker je ni mogel Grof pozabiti, je iskal noč in dan njeno bližino, da bi se pomiril, a kadar je bil v njeni bližini, ga je popadal še večji nemir.

Pojavili pa so se ljudje, med njimi zlasti otroci, ki so bili jako zlobni in mu niso bili naklonjeni. Ko se je približal po poljski stezi ljubi hiši, so pridivjali majhni grdogledi in kuštravi dečki in zakričali: „Aló, Majorka, marš domov!“

Majorka je tekla v vežo, Grof je stal še vedno na poti na treh nogah, skrčil levo prednjo v kolenu, jo držal nekoliko od tal, migal z uhlji in gledal s solznimi očmi v črna vrata.

Naenkrat so privriščali otroci, stekli za njim in ga obmetavali s kamenjem in poleni. Če so bili sami, se ni bilo bati, da bi ga zadeli, če je pa tekel med njimi dolg in suh možic, takrat pa je bežal Grof vse hitreje in se še tako neprenehoma spotikal ob krepela, ki so se mu zapletala med zadnje noge in ga bila po hrbtu in bedrih. Cvilil je in jo ubral največkrat počez preko blatnega polja.

Ko se je neko jutro prikradel in pogledal iz jutranje megle pod kap, je videl Majorko v prečudnem položaju. Krog vrata je imela svetlo okovan jermen in preko vse glave železno mrežo. Ni mogla po volji ziniti in zalajati in tudi gledanje so ji ovirale mrzle in trde žice.

Gledal je in gledal, ni se upal blizu in ko se je prikazal prvi kuštroglavi fant, je utonil v gosti megli.

Doma mu je rekel gospodar: „Ne pustim te iz hiše! Ne poteplji se, da te ne sreča konjederec!“ —

Grof je poslušal, ali ni razumel. Ob prvi priliki je zopet smuknil skozi vrata v vežo, iz veže za hišo in od tam na polje. Sredi poti pa je srečal razcapanega človeka, ki je držal obe roki na hrbtu, se nekaj korakov pred njim ustavil in ga gledal, kakor bi ga hotel prebosti. Tudi Grof je obstal in gledal. Čez nekaj hipov je človek planil, zažvižgal po zraku z medeno zanko, ki jo je skrival prej za hrbtom, Grof je začutil na hrbtu ozek in skeleč udarec, na ves glas zacvilil in pričel naglo teči preko polja proti gozdu. Človek je klel in tekel za njim. Še dvakrat ali trikrat je zažvižgala po zraku medena žica, ali Grofa ni dosegla. Ko je bil že tik gozda, je počilo za njim tako silno, da je glasno zalajal in več metrov obenem preskočil. Bežal je preko dračja in korenin dalje in dalje in padel pozno ponoči v gozdno grapo, kjer je od trudnosti obležal in plaho in tiho obtičal do jutra.

Zaspal je. V sanjah je videl Majorko v zeleni in mehki travi in vseokrog je bila noč in zvezde in tišina. Prišel pa je velik črn maček, ki je imel na vratu človeško glavo. Z njim se je vojskoval in ga ni mogel premagati.

Polagoma se je pričela tema redčiti, pokazali so se megleni obrisi bližnjih debel, začrtale so se krive, gole veje, pogledale so iz tal vlažne korenine in po vrhovih so zakričale lačne vrane.

Grof je vstal, se pretegnil in izddehal in se ogledoval po okolici.

IV.

Joj, koliko je potov in cest, ki se zvijajo, tečejo in bežijo v daljavo, križajo dolino, travnik, polje, razgrinjajo grmovje in drevje, izvirajo izmed strmečih gričev in gor in za novimi pogorji izginjajo! Joj, koliko je širokih in prostranih ravnin, ki leže pred očmi kakor zelene postelje z zelenimi vzglavji!

Grof je stal na holmu, a ni vedel ne kam, ne kod. Dolgo, dolgo je gledal na drevje, ki je kazalo na vse strani in nikamor. Videl je hiše, pa ni bilo nikjer znane strehe, ne znanega rdečega dimnika, ki je kazal v oblake.

Stekel je po holmu in begal po praznih poljih. Zašel je na široko pot in tekel za vozom, ki je priropotal iz grmičja. Prišel je preko hriba v dolino in zagledal raztresene kozolce in kopo hiš z rdečimi in rjavimi strehami. Med hišami so se gnetli ljudje in živina. Visoki voli so rožljali z verigami, konji so rezgetali in skakali po cestah, veliki tuji psi so lajali in iskali svoje gospodarje.

Grof je povohal sto in sto škornjev, sto in sto hlač in sto in sto kril. Majhen, rjav in blaten je begal med množico, naenkrat obtičal tik visoke mlade ženske, veselo zacvilil in se po njej vzpel. Našel je črnko iz gostilne.

Ozrla se je vanj, se domislila in razveselila. Poklicala ga je po imenu: „Grof!“ —

Vnovič je zacvilil, jo pričel obskakovati in se po njej vzpenjati. Ostal je v semenjskem metžu pri njej v mestu do mraka in pod noč odtekel za njenim vozom.

Čez dobro uro so obstali konji pred veliko hišo kraj gozda. Ob vseh stenah so slonela dolga obsekana debela, po straneh so ležali dolgi hlodi, po veži so visele velike tesarske sekire.

Črnka je stopila v izbo in prižgala luč. Iz postelje je pogledal in se dvignil velik in zastaven mož in Grof je skočil preplašen pod mizo. Spoznal je iz predmestne gostilne fanta, ki je vrgel njegovega gospodarja na ulico.

„Prodala sem konja!“ — je rekla črnka.

„Za koliko?“ — je vprašal mož s hudim glasom.

„Za trjsto!“ —

„Hu—u—u!“ — je zarenčal mož in črnka je zlezla v kot kakor boječa mačka.

Grof se je stiskal za mizo in mož ga je zagledal. „Kaj si pa to privlekla?“ — se je zadr.

„Grof — pes tistega godca — — iz gostilne —“

V.

Grofu je teklo dolgo leto strahu in dobrote. Strah mu je zadajal tesar, dobroto mu je izkazovala črnka. Z njo je hodil po kuhinji, poljih in sejmovih, pred njim je bežal za vogle, v jarke in v grmovje.

Jeseni sta šla s črnko na daljno pot. Poprej pa je govoril mož tako-le:

„Ne vrni se s psom! Vrzi ga pod kolo!“

„Kaj ti je storil?“ — je vprašala črnka.

„Pod kolo z njim!“ — je ukazal on. „Sicer ti bom dal! Ali vidiš?“ —

Pokazal ji je svojo žuljavo in težko dlan in se namrdnil.

Zelo dolgo je trajala vožnja, ali Grofa je veselilo to, da so postajali kraji vedno bolj domači in znani. Štiri ure je že tekel za vozom, pa je popolnoma pozabil na trudnost. Za vsakim ovinkom je obrnil glavo pozorno na desno stran,

da bi videl, če ne stoji tam hiša njegovega gospodarja.

Bil je semanji dan, metež in vrvenje. Vestno se je držal svoje gospodinje, povsod stal ob njej, povsod tekel za njo. Popoldne, ko so se pričele trgati gruče sejmarjev, ko je postala živina lačna in je pričela mukati in so se prostori razjasnili, je nenadoma poskočil, se zaletel v drobnega in subega človeka, ga vlekkel za hlače in neprenehoma cvilil. Našel je bil zopet svojega prvega gospodarja, čevljarčka.

„Grof!“ — ga je poklical gospodar, obstal je in se jako razveselil. Pogledal je dalje, videl črnko in se zmedel.

Tudi črnka je stala in prijazno gledala.

„Pri meni je bil!“ je rekla.

„Kdo?“ —

„Grof!“ —

Utihnili sta oba in čez nekaj časa je vprašal čevljar: „Kako se kaj imaš?“ —

„Tako!“ — je odgovorila črnka in tudi sama vprašala: „A ti? Kako ti je?“

In še čevljarček je povedal enako pridržano in negotovo kakor ona: „Tako!“ —

Sama sta bila ostala sredi prostranega semanjkega polja. Pomolčala sta, oba rdela, gledala v tla in se počasi ločila.

Grof je skakal okoli svojega gospodarja, mu lajal v obraz in se valjal pred njim po prašni cesti.

JOS. PREMK:

MARSIKOMU.

Sred gred dehtečih pesmi mi ne poj
o bledih punčkah, o ljubezni vroči
in ne o solzah, vesni vriskajoči —
to je le jutro! Kje je poldan tvoj!

Takrat, prijatelj, vriskaj in zapoj,
ko ti na goslih zadnja struna poči —
takrat pokaži, če si mož po moči!
A jaz bojim se, da bo prapor tvoj:

Pozdrav življenju, ki ga ne poznam,
pozdrav vsem mislim, ki so meni tuje,
in še pozdrav pozabljenim željam,

ker kdor spoznanja temno pot potuje...
ne ljubi vzorov, ciljev ga je sram
in si pred koncem še svoj grob obpljuje!

POŽEŠKA TRDNJAVA OKOLI LETA 1770.

S. V.

ŠARIŠKI „NAROD“.

Kdo je med nami že kdaj čul o njem? Vemo pač, da se od mogočnega ruskega jezika hoče odcepiti „ukrajinski narod“; vemo tudi kaj o beloruskem pokretu. A šariški narod?

Tam v Karpatih vstaja vsled „diferenciacije“ — bi rekli eni, — vsled in radi madžarizacije, bi rekli drugi, ta „šariški“ narod.

Štur je v Prešernovi dobi Slovake odtrgal od Čehov; dandanes se od Slovakov odcepljajo vzhodne stolice slovaškega ozemlja.¹

Te pokrajine, Spiš, Šariš, Zemlin, Abanj, Užhorod štejejo (po popisu iz l. 1900.) 408.760 Slovakov, ki se jezikovno dosti močno razlikujejo od knjižnega jezika. Stik Slovaštva s temi vzhodnimi stolicami je zelo neznaten, a Czambel („Slovenska reč a jej miesto v rodine slov. jazykov, I.“) svedoči, da v prošlosti ni bil niti tolik, in sicer iz geografskih in drugih vzrokov. Pre-

¹ Po slovaški smotri „Prudy“, II, str. 168.

šovska „Naša zástava“, v šariščini pisan, okretno urejevan, velik (24 str.) ilustriran tednik, dela šariščini silno propagando že s svojo eksistenco. Osem tisoč eksemplarjev, razposlanih vsak teden v teh stolicah, dela Šarišanom knjižno slovaščino za „tujo besedo“, tako kakor je Štur v 40-ih letih češčino napravil Slovakom za „tujo besedo“. In ako bi se zares našli tudi iskreni privrženci šariščine, morejo mirno rabiti skoro vse dokaze proti osrednji slovaščini, katere je proti češčini rabil Štur... Izhajajo v šariščini tudi knjige, na pr. „Pišnički“, „Pšolarsko“ in zbirka knjižic popularno gospodarskih. Tvrdba Koósova prireja šariške koledarje, a peštanske madžarske firme iz trgovinskih ozirov hitro napravijo „narodno“ literaturo šariško prav tako kakor so nekdanj slovaško.

Organizatorji tega novega slovanskega „naroda“, ki bi slovanski kaos le še povečal, stojijo v službi madžarizacije.

MOJA MLADA LJUBEZEN.

I.

Za dneve vem, za dneve, ko je svet podoben spečemu otroku, ki pritiska v sladkih sanjah zrelo, sočno jabolko na mirno se dvigajoče prsi. In to žametno jabolko je zemlja.

Solnce objema naravo s potnimi rokami in veter nosi izgubljeni vonj cvetočih poljan v temne, sparne sobane. Od daleč priplavajo pesmi nežni zvoki in duša razprostira svoja mehka krila ter zašumi v rožnate visočine sanj.

In jaz presanjam rad take solnčne dni, jaz sanjam tako rad o svoji mladi ljubavi. Kajti vklestil sem v srce rdeče, plameneče solnce, v sebi nosim tvoj zlati lik, miljenka!

Kadar čitam, tedaj so vrste radostni spevi, in kadar pišem, se sklepajo besede v sklad ter tvorijo pesem tebi v prešerno hvalo. In moje spanje je bedenje pri tebi. Zato bi spal in sanjal dolgo, večno, ker te ljubim, miljenka!

Ali pobegniti mi je iz teh gradov; breztelesna bitja jih napolnjujejo, prelestne dvorane mojih sanj, ter se klanjajo tebi, le tebi. Življenje pa me kliče na svojo prašno ter sparno cesto in njega klic je mogočen — saj hočem živeti.

Zapuščam jih torej, ker te ljubim; delam, ker te ljubim.

Ali ti tega ne veš. Bojazen je v mojem srcu in ne pripušča, da padem pred te in te molim. Zakaj dvomi mi šepečejo tvoj odvrtni odgovor.

O ljubezen, tvoje sladke besede so pogumne in bojzljive!

*

Po razbeljenih, blestečih cestah hodim ter te zagledam tam v modri senci temnozelenih dreves. V presledkih pada žareča luč poletnega solnca skozi vejevje, pada na te in miglja na tvoji svetlordeči obleki, v tvojih laseh.

Stojim ter strmim v te! A ti stopiš v široki, valoveči trak svetlobe — to nisi ti!

In ti greš mimo — tvoja slika! Ali jaz gledam tebe!

Tako se darujem v slehernem dejanju in nehanju, v sleherni misli tebi in svoji mladi ljubavi.

*

Prijatelja posečam, ne zaradi prijateljstva, temveč ker bi rad bil v tvoji bližini, te videl ter govoril s teboj.

Ljubezen, ti si prijateljstvu smrt!

Smehlja se prijatelj, prime za gosli ter zaigra. V topeče se pesmi zveni tvoja beseda, tvoj zvonki smeh. In smeh otvori duši temna vrata, tebe zagledam — in zbežim! Kako bi zrl v tvoje prečiste oči, kako bi gledal v njih globoko morje, kako bi gledal v njih visoko nebo! — Zbežim pred svojo viharno ljubeznijo.

Oh, kako te črtim, ti brezdanje čustvo, in kako te želim z žarom svoje duše! V tebi sem slaboten in bojzljiv.

*

Okoli mene šumenje, vrenje! Nepremično stojim ter čakam obljubljenega glasbenega umotvora — njo pričakujem z drgetom duše. Iz omamljivega nemira jo hočem sprejeti s prvim pogledom, iz šuma in hrupa hočem zaslišati njen korak, njen glas.

Vem, da pride, ter čakam. In zdaj vstopi, tako nežna, ljubka in ljubezni vredna!

Zvoki zaorijo, zavriskajo in izginjajo v lastni omami. V trepetu gosli drhti moja duša ter umira v sladkosti njene bližine.

Med odmorom govoriva; zgovoren sem ter ji razkladam viteške dolžnosti romantike, ki jih inače zasmehujem; molčim pa o vsem, kar me navdaja pri tem. A za dolgim vejicami vidim vprašujoč pogled, zahtevajoč pravega človeka, in dvomi se temnijo v njem.

Ko se spet usede, opazim, da sem razvnet in da drhti moje telo za njo v sladki opojnosti.

Eva in Adam pojeta; pojeta o moji mladi ljubavi. In ljubezen vriskata škrjančka dva in ljubezen donijo topeče se gosli, mehke flavte in sanjave hoboje . . .

Moji prsti pa božajo njena mehka lica
in se lové v njenih valovitih laseh . . .

Moje misli se opotekajo. V sklepnem
zboru poje moja duša. Da, večno, večno!

Še en pozdrav, še en pogled! In mimo
gre, tako nežna, ljubka in ljubezni vredna!

Noč molči ter gleda svoje dete, ki
vriska in plaka nad vrhano mero svojih
čuvstev.

*

Prijatelj je pri meni z veselo vestjo.
— Pridi! — mi kliče iz duše.

In težkega srca pričakujem obljubljeni
sreče. Sestro njeno najdem samo, moja mi-
ljenka se poslavlja od prijateljice.

Sestra ji je podobna. Njene ima oči,
izza mehkih ustn se bleščé njeni modri-
kasto beli zobje. Le krepkejša je sestra, ali
ti, miljenka, si milejša in lepša!

O njej govorimo. Ves svet, menim,
mora misliti na njo, kajti vse moje bistvo
je v njej.

Tam že stoji in čaka. Rdeči trak na
klobuku vihra v vročem vetru in solze se
blesté v njenih očeh, solze slovesa; njena
mehka, vroča roka trepeče v moji. Tako
očarljiva se mi zdi s solzami v očeh.

Poskrkal bi jih v poljubih, jih posušil
s svojimi plameni . . .

*

O prijateljici pripoveduje in o težkem
slovesu.

Ali imam mnogo prijateljev? — O pri-
jateljstvu se ne pogovarjam rad, zakaj preveč se
laže o njem. Čim manj, tem bolj istinito je čuv-
stvo in nerazdeljeno.

Moja miljenka toži o prijateljicah in pravi,
da je prijatelj boljši.

Njene oči pa iščejo daljavo, ne mene. —

Mesto leži za nami in veter se igra nad
njim z oblakom sivega dima. Na desni blesteča,
šumeča reka; na levi strme sive čeri in nad njimi
hiteči oblaki ter mirno plavajoči jastrebi; nad
nami pa veter v listju košatih dreves: tako po-
tujemo. In v meni je vse to, ta šum in beg, to
toplo pričakovanje ter strmenje — in vse za njo.

Njen vprašujoči pogled išče moje sanjavo
obličje. In jaz se nasmehnem. V stran se obrne,
proti reki, in pravi, da se smehljam tako čudno.
Dalje mi razlaga z bolno črto okrog ustn, ki jo
stori še bolj ljubezni vredno; razlaga, da je gle-
dala v mojem usmevu cinizem.

In spet se nasmehnem. Zmerom hodim s
tem usmehom po svetu; naša doba pa ne trpi

RUGJER BOŠKOVIC.

božanstvene nagote, zatorej se moramo skrivati
za kopreno, za tujim licem. Le izvoljenci naj
spoznajo dušo ter jo vzljubijo.

Njeni pogledi blodijo po vinogradih, na ka-
terih dremljejo solčni žarki, plavajo čez blestečo
reko ter iščejo na mojem obrazu dvomljiv smeh-
ljaj. In spet se nasmehnem tolikim dvomom in
toliki bojazni.

*

Pod temnimi kostanji smo našli sence in
hlada.

Ob reki stoji mlin in kolo se vrti leno z
enakomernim klopotanjem, kakor bi hotelo bro-
diti reko navzgor. To je moja duša, hoteča naprej
navadnosti v zasmeh, ki jo pa drži in teži lastna
teža.

Vsi molčimo in jaz čutim, da je nam vsem
nekako mehko in sladkobolno pri srcu.

Skozi vejevje padajo zelenkaste lučce na
njo ter se igrajo po njej. Kakor moje skrivne

misli! Lepa je, kadar se zasvetijo vlažne oči, se zažare ustnice in zableste zobje za njimi.

Rujno vino pije v kratkih požirkih in lica ji lahno zarde. Ustna so vlažna in drhtijo; majhne bele roke tvorijo brez misli krušne kroglice in so tako nežne v igri gibkih členov. V hrepenenju govorim za temi belimi rokami, za vlažnimi očmi in kipečimi usnami.

A kakor hitijo valovi mimo nas neopaženo, pa vendar šumeč in deroč, tako se bližajo trenutki veselja ranemu mrklemu koncu. Vsi to vemo in bolj in bolj leno se giblje tok besed in vedno živeje se pojavlja neznosno čustvo ločitve.

Ona stori konec moji drhteči muki ter vstane izza mize. V hrib stopamo na žgoči poti. Pšenica se ziblje ob straneh; v njej vabi modriš, vabi mak z živimi barvami. Slezenc pa cvete ob stezi v žalostni rdečici.

Žareči trak na njenem klobuku vriska v solncu in meni se zdi, da stoji miljenka — vris-kajoč mak — na zoreči njivi, jaz pa — slezenc — samevam ob prašni poti ter umiram hrepenenja za onim divnim žarom s svojo blede rdečico.

Ne znam, kar govorimo; a čutim, da zvoni neresničnost v naših besedah, in vsi to čutijo.

Ona stoji pred menoj; njene vlažne oči zro v moje obličje, govorijo ter vprašujejo in dvomijo. Roke ji trepetajo v mojih.

Ali pridem? — Vprašati še more; a besed mi nedostaje, le glavo nagnem v radostno potrdilo.

Tam gre; gre mimo stare kapele, ob kateri cvete blede slezenc — trak pa vihra in vabi; mimo hrama že, ki pred njim viče in skače deca, ter izginja v gozdni sencu nežna, ljubka in ljubezni vredna.

*

Tovariš — kako zelo sem zabil njega! — govori vso dolgo pot o njej in jaz poslušam kakor otrok bajko, kakor v snu.

Za mestom tone solnce. Za njim hitiva, ali krogla tone ter se smehlja obetajoče. A v tem usmevu se reži zloba.

*

Kakor v temnem snu tavam okoli in dan mi je brezsenska noč in noč goreč dan.

Teži me nekaj ter mi stiska grlo. Kakor duša za solze se boreča! — Pred menoj leži list za njo. Vročina proletnega dne mrgoli v njem in burja šumi viharne noči.

Kakšen bo njen odgovor? — Ta misel stoji v plamenečih črkah pred menoj in drhti v vihar-

nem upanju — več, v opojni radosti, kajti ne morem si ga misliti, hladnega, odvratnega: Nočem.

*

In prišlo je. Prišlo je v mrkli svetlobi deževnega dne, med enakomernim šumenjem deža; prišlo je tiho in skromno: Hočem. Lilijin vonj se razširja po sobi in leže na valoveče misli liki sladka peza. Draga zvesta prijateljica mi hoče biti, ali potrpljenja prosi.

Naj potrpi! — Potrpežljivost je sila borečih se ljudi; za me pa je ni na svetu, zakaj jaz ljubim veter pomladi in jeseni, ki vrši v viharjočih vrhovih ter ne pozna ne obstanka, ne pokoja.

II.

In spet blesteča reka, strme skale in šumeči vrhovi.

Dva potujeva — prijatelj in jaz. V najinih besedah je ona; vse se obrača nehoté do nje in novi se porajajo pojmi, nove cene in vse to za njo. Nevidno, pa vendar čutno hodi med nama, kakor da je prišla naproti, kajti napotila sva se k njej.

Mlin klopoče mimo naju; luči se igrajo na mizi, kjer smo sedeli. In spet se ziblje pšenica, spet se žari mak ter cvete slezenc ob stari kapeli.

In mene prešinja kipeča radost, da hodim pot, ki jo je hodila moja miljenka, da hodim božjo pot. Po vinorodnih pobočjih, ki jih obseva žarno solnce; po šumečih gozdovih, preko valovečih, žarečih njiv: tako naju vodi cesta navzdol, navzgor po hribovju blagoslovljene dežele. S slamo krite stare hiše stojé ob najini poti, tako samotne in tihe, da slišiva, kako prasketa stari les v vročini poletnega dne.

In v tišini življenja mirni utrip ter njega vodilni glas — povratek.

Malo srečavava ljudi. Jaz jih tudi ne želim; ljubezen je rada sama z drhtečimi, upajočimi sni. Le velika cesta je živejša in tam še pojejo žice svojo mnogozvočno pesem.

V pogovorih tečeta čas in pot. Prijatelj pripoveduje o vsakem prostorčku, kjer sta sedela nekaj z njo. Tam so cveteli klinčki in trgala jih je njena roka; na tem mostu sta stala ter se radovala veselega vrvenja rib v potoku. Mnogo zna o njej, ali vse je le hvala; kako bi tudi bilo drugače, saj je ona dobroti sama.

Njen kraj leži pred nama. V gozdni sencu sva našla počitek na mehkem mahu. Pa naprej! — Temne hiše strmé na naju; niti človeka ni na cesti, kakor izumrl leži trg pred nama v žarkih popoldanskega solnca.

In tako stojiva pred njenim hramom, jaz s čuvstvom med veseljem in dvomom. Zelene zavrtnice so zaprte, nič se ne giblje, le lipa se dviga preko slemena.

V temnem hodniku srečava njeno mater. Miljenka spi; pa že se otvorijo stranska vrata in ona stoji na pragu s sanjami v očeh. Kakor bi naju pričakovala, tako mirno naju pozdravi, tako topla seže v roko.

Na zofi sedi in tiha radost ji seva iz oči. Rdeči žamet obseva njena lica in daje postavi omamljivo sladkost. Trak luči se igra preko vse slike ter zbuja na temnem suknu goreče življenje.

Ven gremo pod lipo. V njeni sencu se zibljujejo hladni zefirčki. Nad nami šumi ter vrši, kakor bi nas pozdravljala. Vsi domačini prihajajo in med njimi se zdim sam domačin, kakor da je vse le veselo, nenadno svidenje.

*

Med njivami in travniki romamo do bližnje cerkve, ki vabi raz hrib, ponosna in mogočna v daljavo.

Lena voda spremlja pot. Temne jase jo senčijo, da je na nekaterih mestih temnozeleno. Sanjavo se ziblje na njeni površini cvetoč bared kakor ponočna misel.

In v meni živi to mišljenje, kličeč po rešitvi, da mi privre temno vprašanje preko usten.

— Zakaj naj potrpi? —

— Ker ne morem verjeti — vsega. — Proseč pogled, vse zahtevajoč, me omami, da se ne čudim.

Zakaj pa nisem vztrepetal pri teh besedah? — Prevzela me je neka brezčutnost; ne otopelost začudenja, temveč otopelost, ki beži sama pred seboj, pa vendar pozna le eno misel.

— Za vero treba volje. —

— Saj se mučim, da bi verjela, pa ne morem.

— Njeno lice je zadobilo resen izraz in oči se ji svetijo v vlažnem blesku.

Prehitro ji je prišlo moje kipeče čuvstvo in ne more si misliti, da je resnično. Pa da zna, kako dolgo že trpi moja duša v njenem robstvu!

Povedati ji hočem vse to, ali dvome vidim v njenih očeh, slišim jih v glasu in moje besede se izpremené v karikaturu istine.

Kdo ji je ukradel iz grudi radostno upanje? — Kdo ji je odvzel veselje do slaja daritve? —

In tiha toga sledi te besede.

Hrib se dviga pred nami in mnogo stopnic vodi do bele cerkve; ko zagleda mojo žalost, se njeni mehki prsti oprimejo moje drhteče roke ter mi pomorejo navzgor težavni križni pot. Osladila ga je s svojo boječo ljubeznijo.

Stara lipa na samostanskem dvoru šumi nad nami mogoče pesem o stari ljubavi. V njenem košu brnijo čebele. Menih gre mimo, mlad in bled; ali pokoj mu sije z visokega čela. Kje ga je našel? — V trdni veri.

Najine oči se srečajo in njenim grudim se izvije vzdihljaj.

*

Spet tone solnce, v usmevu pa pomilovanje. Mračne sence se zgrinjajo nad dolino in vžigajo se zvezde. Seno dehti na pokošenih travnikih, murni pojejo svojo enakomerno pesem.

Tišina teži najina glasova, le šepet hodi semtertja kakor v grozni smrtni uri.

— Zakaj ni vere? —

— Ljudje so zli — preveč, le zli. In mene je strah konca. —

— Ali konec je vendar še daleč. —

— Pa siguren. — Njena roka drhti sunkoma v moji, kakor bi se hotela oteti.

— Po tem takem tudi ne smemo živeti; vse ima svoj konec. —

— Ali mene je strah. —

In spet topo molčanje, le duša govori duši.

Od daleč zadoni narodna pesem. Dolgi zvoki se razleté po širokem polju, se zbudijo spet ter trepečejo v mirnem večernem zraku.

Tesno stojiva drug ob drugem; v očeh se iščeva.

Mi boš kdaj verjela?

— Mogoče; ne vem. — Skoro neslišen šepet! Njene roke stiskam, da zastoče. V meni se dviga nekaj liki divji srd nad razočaranjem.

Strah je njen glas, ko reče: — Pojdiva! —

Delavci naju srečavajo, vračajoč se s polja.

Trudno stopajo mimo, samozavestni in zadovoljni.

Zvonik se dviga pred nama na večernem nebu. Na njega pokaže miljenka.

— Ali veruješ? — Privrelo mi je nenadoma.

Vzdrhti. — Rada bi, pa ne morem. —

In spet vonj sená, čiričkanje murnov, oddaljena pesem; pred nama pa temni kazalec k jasnim zvezdam.

Voda se igra kraj naju v črnih, skrivnostnih krogih.

— Vera je podobna tej mirni globini. Vreči se moramo v njo, upajoč na sebe. Ali mene je groza tega padca. —

In hitro me vleče s seboj v stran od šepetajočih jas.

— Velika sva otroka! dé z olajšanim glasom.

— Otroka nisva, kajti deca veruje trdno v svojem vere željnem srcu. —

— O Bog, taka strogost! — — —

Pod lipo sedimo in jaz sem tako čudovito slab, obupan in žalosten. Ne verujem že skoro sam.

Ko se nagne njena glava mimo mene, se moja skeleča usta dotaknejo njenih mehkih las. — Oh, pusti, — mi brani z glasom, ki v njem ležita sladkost in usmiljenje.

*

Plakal sem bil v sanjah po besedah pesnikovih. —

Temen tolmun je ležal pred menoj, Na njegovih molčečih valovih je plaval bared in hotel sem ga utrgati. Ali dete sem bil ter preslab in premajhen — cvet pa je vabil predaleč s svojo zapeljivo beloto. In padel sem na obrežje ter zaplakal nad svojo slabostjo.

Sen me je našel o jutranji zori in tuga je prišla v moje srce.

*

Vračava se. Miljenka in njena sestra naju spremljata. Po stranpotih hodimo ter se bližamo vabečemu gozdu.

Zgovorna je danes, kakor bi hotela s tem nekaj popraviti ali udušiti. In posreči se ji to, četudi le mimogredé. Vzdihljaj, kličoč po rešitvi, drhti na dnu duše, močnejše se dviga in silneje.

Goreče klinčke je utrgala doma ter mi jih dala z usmevom na sladkih ustnah. Njena sestra najde srečo, četverolistno deteljico — zakaj pa ne ona? — in tako nosim ljubezen in srečo v gumbnici, v srcu pa valovečo, gluho praznoto in na ustnah nemirno vprašanje.

— Še vedno dvomiš? — Upi so govorili te besede.

— Ne morem drugače. —

V molčeč gozd stopimo, v mladi les. Jagode se skrivajo v rosnih travah; ona jih zbira za me. Iz drage roke so mnogo slajše, nekaj dobivajo njene sladkosti.

Ali ničeva je vsa sladkost, ki le tolaži!

Moj nemir vidi ter reče opravičevalno: — Ne morem drugače! —

— Pa dvomi vendar tudi o lastnih dvomih! — zavriši v meni. — Mogoče niso resnični. Gotovo je vse le puhla domišljija in prazen strah! —

— Da, strah — reče komaj slišno ter zamišljeno in zmagala me je.

Brez moči sem in vdan v vse brez upora. Trudno se smehljam in se pogovarjam, da le ne molčim, zakaj v molčanju spijo sovražne misli.

Brezštevilne modre cvetke stojijo ob poti, ki jo zdaj hodimo. Narod jim pravi cikorija. Ona utrga en cvet ter vpraša z zamišljenimi pogledi: — Ali poznaš povest te cvetlice? Tuja pripovedka je. —

— Živela sta nekoč deklé in fant; in ljubila sta se. Ali on je moral odpotovati v sinjo daljavo, daleč tja od njene hiše. Ob razstanku sta si obljubila večno zvestobo. Pričakuje ga naj sladkega poletnega večera na poti, kjer sta se ločila. Odšel je in vzel njene misli s seboj. In pretekla so leta; deklé pa je stalo ob slehernem solnčnem zatonu na vratéh ter pričakovalo ljubimca. A njega ni bilo od nikoder. Staralo se je deklé, v njenem srcu pa je ostalo mlado upanje. In glej, gospod je videl njeno zvestobo ter jo prestvaril v cvetlico. Tako pričakuje še zdaj njegov povratek. — Modra je, ker so bile njene oči sinje kakor poletno nebo; posinjele so, ko so blodile na sinjem obzorju za ljubljanim likom, ko so prosile višnjevo nebo in jutranjo roso usmiljenja.

— Takšni ste vsi. — —

— Oh, uči se pri tej cvetki vere, brezpo-
gojne vere! — Moj glas trepeče v notranjem nemiru.

Pogled, poln muke in solz, me zadene in spet je zmagala.

Tolmun se temni pred nami; na zelenkasti površini sanja polrazcvetel bared. Utrgamo ga in ona, moja miljenka, si zavije cvetlico z dolgim in sočnim stebлом okoli vratu, da leži cvet na njenem srcu.

In zdaj mi je sen tako jasen in strašen v svoji resnici.

*

Poslavljam se. Velika cesta se vije pred nama v jarkem solncu in strah me je skoro solnčnega žara ter ognja mojih spečih misli.

Še enkrat sezi v roko! Vprašujoč pogled, žalostno odmikanje — in že stopava pod pojočimi žicami. Mahanje še; zadnjikrat zažari trak in potem na goreči cesti ledena praznosta.

*

Mrtvo molčanje z vihrajočimi mislimi in spet prehitevajoče besede kot mamilo — tega si želi moja duša. Kakor da čuti z menoj, tako je prijatelj mil in zgovoren.

In takó šumi spet reka, vršé vrhovi in tone solnce. Zdaj ga razumem.

Klinčkov že nimam. Izgubljeni so oveneli na potu. Le sreča se mi smehlja in roga! — V šumeče valove vihra vihravo znamenje vihravosti! Z ljubeznijo i sreča!

*

Kakor padec iz devetih nebes!

Da mi je prišla naproti z vero v ljudi! Ali dvomom ne pripovedujem o plamenih, ki me prešinjajo. Dvomi jih črtijo.

Čemu tako? —

III.

Obnemogel sem pod težo temnega vprašanja.

In sam začnjam premišljevat in pretehtavati svojo ljubezen. Čimdalje stikam po svojem čustvu, tem gorkejši so plameni, tem bolj divje razsajajo.

Njena pisma, polna miru in tihega prijateljstva, me zbujajo in uničujejo. Med vrstami, v priprostih besedah čitam zase vprašanja in nove možnosti, ki pa se izpreminjajo kakor oblaki neba. Upanje in obup — to sta dva tečaja, ki med njima niha moja duša.

Čemu gleda povsod le konec? — Čemu si slika to gotovost z najtemnejšimi barvami? — Čemu ta bolna doslednost? —

A ukrene se lahko vse na bolje, se mora ukreniti.

Upam, ker ne morem drugače. O, da mi je bliže! Daljava me sovraži. Le pisma, potujoča semtertja, so steze, po katerih se srečavajo najine misli.

*

Od svojega okna gledam na njivo z vriskajočim makom; in slezenec drhti ob potu. Cele

PLANINA PRENJ: VRH OSOBAC.

V nekem listu vpraša, ali živi na svetu pravo prijateljstvo in ali verujem vanje. Celo o tem dvomi, kar gledajo njene oči! Seveda ni pravega prijateljstva, pa zadovoljiti nas mora stremljenje za njim. Obrnil sem njen pogled na življenje. Povsod gre blede sebičnost, ali njeno pravo prijateljstvo je hladna smrt.

Da, smrti jo je tudi strah! V listih govori često o njej. Kadar dozoreva večer z rožnatimi oblaki ter se izpreminja v mrak; kadar zafrtajo netopirji in zaskovika čuk v gozdu: tedaj vzraste strah v njenih grudih ter groza pred smrtjo, pred koncem.

ure zrem v to sliko, ki se je zelo uresničila, ter jo vidim pred seboj s prameni lasi, z vlažnimi očmi in kipečimi ustnami.

Njene roke vidim. Usodne črte mi iščejo po dlani, slikajo mi zlate dni, sreče polne vrte. Gledam, mislim; mislim le neobsežne misli; mislim: njene roke so jako bele in nežne....

*

Miren sem, čudovito miren. Ali čutim, da se nekaj pripravlja v meni, da raste nekaj v moji duši. In to je čudno hladno ter se roga.

Često premišlujem o svoji ljubavi, a ne več z nekdanjim, do neba kipečim hrepenenjem,

temveč vsako misel sledi družica, ki hoče vse razkrojiti.

Vprašujem se: Ali je ljubav resnična? — Ali lahko odgovorim temu? — Glas mi pravi: — Potrditev je sebičnost. — Zanikanja pa me je strah.

V vsakem dekletu sem zrl nekaj njo; zdaj iščem sličnosti, zdaj jo iščem že v vsej mladosti. Poprej sem jo nosil v srcu in vse je bilo njena podoba; zdaj se trudim, da bi se spomnil njenega obličja. Kako pa se tudi mučim, njena slika nalikuje zapranemu akvarelu.

*

Daljava se zavije v hlad in čakati moram. Mirú ne trpim več, za bojem in razmahom teži moja duša. A iz spremstva te uporne misli se oglasi zamolklo vprašanje: — Mar hočem s tem nekaj zaglušiti, usmrtiti? — Odpor sledi te besede; ves se dvignem proti njemu in zakličem: — Tega ne! — odmev pa se roga: — Tega ne! —

Nočem misliti. Ali to bi bila bojazen in ne bojim se za svojo ljubav. Čednost, za katero se bojimo, ni čednost.

Moje čuvstvo prebije ta boj in vstane lepše, nego je bilo poprej.

*

In spet piše o smrti, ko klije vendar vse na novo, ko poje pomlad svojo pesem. Življenja se boji, vstajajočega življenja; a le gniloba naj zbuđi strah.

Moje bojazni ni več. — To sem hotel.

*

Bliža se Velika noč in nama svidenje. — —

Že dolgo stojim pred kolodvorom ter se oziram po cesti, ki jo ima priti.

Tiše in zadušeno je moje hrepenenje, kakor da se je očistilo pen zorevanja.

Prišla je, nežna, ljubka in ljubezni vredna! Molče mi pomoli roko in njene ustne zadržé kakor nekaj.

Že čaka vlak, ki mi jo odvede. Divji, onemogel čút vzplameni v meni, ko gledam črno pošast. Jezne besede vzkipe — a privrejo prazna, le drhteča vprašanja.

— Čemu po svidenju že slovo? —

— Morda je tako bolje, — odvrne komaj slišno v šumu pare.

— Res, če človek ne veruje! — Zakričim skoro v hrup in vrvenje in to me olajša.

— Mogoče še kdaj! — Leteč pogled še in že se vzpenja po stopnicah voza, tako nežna in ljubka in ljubezni vredna.

Sovražna pošast zažvižga, zaropče in bobni mimo. Ne zna, da nosi s seboj sladko in trpko težo. Dalje, mimo hiš! — Preko mosta z rastočo hitrostjo! — Za temnimi lisami se blešči proga v jasnem pomladanskem solncu. Praznosta zeva na njej kakor v hiši po pogrebu.

*

Pol ure pozneje me nosi vlak v nasprotno stran. Znano gospodično sem našel in zdaj se trudi ukresniti razgovor. Ali jaz raje molčim.

— Slovo je težko. — Smehljaj ji kroži okoli ust.

— Kako? Prosim! —

— Slovo mislim od miljenke. —

Molčim.

— Saj ste vendar stali z neko gospodično pri vlaku, ki se je odpeljal v nasprotno stran. — Nasmehne se in v meni dozori čuden naklep. Nenaravna veselost in zgovornost omamita moje čuvstvo in besede, ki jih govorim, niso moje, temveč povsem tuje. Vso vožnjo govorim o vsem, kar mi pade na um, ter žanjem smeh in izziva-joče poglede. In še bolj se razvnamem.

Naj se ne naslaja ob moji bolesti!

*

Splahnila je omama in obup je stopil na njeno mesto. Izginila je temni noči ter pustila nezadovoljnost kot bridek tek.

Orosé se mi oči in duša se raztopi v solzah. Čemu brezplodno svidenje? — Tolažilo me je poprej vsaj upanje.

*

Kaj ljubim na njej? — Ali to znam? — In o tem ji naj pišem. Tu treba jasnosti; svoje duše sam ne poznam, nje ne morem vprašati. Ako rečem, da ljubim to ali ono na njej, lažem; ako pa rečem vse — lažem tudi! — Kje je pot iz te zagate? —

Odgovarjam ji, da mi je na njej vse milo in drago, da ljubim vse njeno bistvo. To je laž, jasna kakor solnce na nebu, pa vendar ji to pišem s čutom obsojenca.

*

Minil je teden in z njim neplodni vihar. Hitro sem se zadovoljil z razmerami in to dejstvo pravi nekaj.

List za njo leži pred menoj. Še enkrat ga prečitam ter čutim, da je tako malobeseden in hladen, da zveni iz njega vsakdanjost. Pa vendar ga ne pišem na novo, ravno takšen bi mi priteknel iz peresa, v drugih besedah, ali z istim ničevim pomenom.

Zakaj je pismo táko? — Zakaj ga vendarle pošiljam? —

*

Poniknil sem v sebe. Moja čuvstva leže pred menoj in z išočimi prsti iztikam po njih globinah. Kdor išče, najde. In tudi jaz najdem mnogo ter premnogo.

Čemu to groznično iztikanje?

*

Praprot se ziblje nad menoj. Na rumenkastem mahu ležim ter strmim v sinje nebo, zročče na me med vrhovi hrastov in hojk. Lahen vetrič vrši v vejah in čebele ter čmrlji brenče okoli zvončnic. Solnce brzi svojo staro cesto, v njenih žarkih se blesti svet kakor v praznični obleki.

In v tej tišini premišljuje o svoji plame-neči ljubavi. — Glej, tam nad zorano zemljo miglja razgreti zrak. Kakor misli nad plameni moje ljubezni! — Nasmehnem se. — Ali so to res plameni? — — In zdaj kakor blisk iz ve-drine strašna jasnost! — Saj dvomim o svoji ljubezni! —

Solnce hiti tam v modri brezkončnosti — in

jaz dvomim! — Veter vrši v vrhovih in čebele ter čmrlji brenče okoli sanjavih zvončnic in jaz dvomim! — Živim ter dvomim!

Ko je prišla grozna gotovost, tedaj je umrla moja ljubezen v njenem strupenem pogledu. Svet pa se suče naprej in jaz ga gledam ter čutim kakor poprej.

*

Moje ljubavi ni več; umrla je za njene in moje dvome. Pokoj pa vlada v meni in toplo prijateljstvo se izprehaja med nama. Mogoče me je ona ljubila, ali njena ljubezen je bila mehka in nežna kakor otrok.

Kadar se spominjam njega, svojega rajnega otroka, otroka zlatih solnčnih dni, tedaj ga gledam v zrcalu misli zveličanega ter čutim, da je bilo vse v resnici mlada ljubezen.

Mak vriska v solncu in spet sanja slezenec; bared se ziblje na temnih vodah, modre cvetlice čakajo izgubljenega ljubimca; moja duša pa za-zveni v spominu z vsemi zvoki ter zasije z vso lučjo in sladek pokoj me obkrožava na mehkih krilih.

In v tem spominu ni bridkosti.

MITJA:

NOTTURNO.

Tiho plove noč čez polje,
v črni halji v dalje gre . . .
Ti sloniš ob oknu sama,
v temo ti oči strme . . .

Ali zreš na plahе sanje,
ki so umrle v mrzlih dneh?
Mimo tebe, vsa v bolesti
gre mladost — solze v očeh . . .

Morda gledaš v mračne dneve,
ki še nate čakajo . . .?
Blede rože, že uvele,
s tabo tiho plakajo . . .

. . . A lepota v duši plaho
vstaja, v strahu zadržiti . . .
roža pač tako umira,
ko čez polje mraz hiti.

In solze bolesti tihe
mrak ti pije iz oči . . .
Noč brezčutna mirno plove,
plove mimo in molči . . .

VOJESLAV MOLE:

SONET.

Sonet je moj kot vaza vseh skrivnosti,
ki v njej cvetejo čudežne sladkosti,
predivne rože mojih solnčnih dni,
a njih najlepši, večni cvet si ti.

Sonet je moj kot kelih vseh radosti,
kristal njegov — demanten sen mladosti,
njegovo vino — moja srčna kri,
a v dnu se tvoje mu ime iskri.

Sonet je moj kot lilija blesteča,
z opojnim vonjem v tihi mrak dehteča,
a ves njen blesk in ves njen vonj si ti.

Sonet moj kakor pesem je večerna,
besede so ji zemlja neizmerna,
a ritem sveti, večni si ji ti.

IVO GROHOVAC:

U BUDIMU.

Sve vrvi, buči u tom velegradu,
al ja sam ipak danas ostao sam,
i sve me muči u mom teškom jadu,
a što mi manjka, toga ja ne znam.

IZ NAŠIH KRAJEV.¹

To je bilo tisto soboto večer pred malo pustno nedeljo.

Kovačev in še trije drugi fantje so šli na vas. Pleščkov je igral na harmoniko, drugi so peli polglasno v taktu harmonike; bilo je videti — ako so na to gledale mladostne oči iz duše, polne želja in motnega pričakovanja — da gre po cesti ne temna gruča fantov, temveč pesem, ki se dotika nečesa, kar je večni nemir v srcu, in ki se izpoje, sama v sebi neizpeta. Kakor da potuje po cesti brez konca, brez časa, pesem pesmi. —

— — — v nedeljo jutro vstala bom

— — — — — se peljalo bom

— — — — —

No, to vidijo in slišijo samo zelo mladostne oči, dokler jim je pogled še moten.

Harmonika je pela turobno, Pleščkov je igral mirno in enakomerno in tudi drugi so peli mirno. Nato je zavriskal Kovačev zateglo.

Na vasi, blizu nekje se je razlegel vrisk, tudi zateglo, toda nekako razposajeno, trmoglavo veselo. Kovačev se je ustavil, prislušknil in rekel nato:

„Tega pa ne poznam... Kdo bi bil to?“

Pleščkov je še enkrat zategnil harmoniko in jo nato stisnil ter prenehal. Na vasi je isti glas zavriskal še enkrat, zdaj bolj na kratko. Pleščkov je pomislil nekoliko, potem je dejal:

„Izmed malih bo kdo... Kadunov ali pa morebiti Stilčev, zato, ker druge, naše, bi poznal vse.“

¹ Treba je pripomniti, da se pri nas, kakor menda drugod tudi, veliki fantje imenujejo: fantje, a mali fantje: mali. Veliki so pač fantje, to se pravi, imajo vse fantovske pravice, ki so sploh na svetu, mali pa ničesar tega. Predvsem je malim ostro prepovedano se potikati ponoči zunaj; z mrakom se jenja vse njihovo fantovsko dostojanstvo. Mejo prestopijo mali navadno od sedamnajstega do osemnajstega leta, včasih preje, včasih tudi pozneje; odločitev v tej točki imajo v oblasti okoliščine. Okoliščine, ki so na kratko te-le: Vsako leto pred pustom, navadno na pustno nedeljo, prirede fantje veselico, svojo lastno veselico, zase in za dekleta. V ta namen prispeva vsa fantovska družina primerno svoto, toliko, da se pač dobro postavijo. Tisti mali

„Ti vrugi se menda res nič ne boje,“ je odvrnil Kovačev jezno.

Zavriskal je še enkrat, potem pa je vprašal:

„Ali bodo plačali Kadunov in drugi? Ali si jih vprašal že?“

„V začetku so rekli, da; potem jih je pa Lipovčev začel pregovarjati.“

„Kdo? Lipovčev? Saj je še čisto mlad, šolar še!“

Kovačev je bil veliki fant, prvak, in se zadnje čase že ni mnogo mešal v take reči, samo pri poglavitnih rečeh je še nastopil.

„Mlad je res še, a še hujši, kakor vsi mali. Zmerom je zunaj na vasi, in vsak od naših se ga še podstopiti ne upa. Je močan, kakor vol.“

„Ni hudič? Seveda, če ste takšne sirote in mile Jere. Pa ta ne misli plačati krsta?“

„Ne misli, ne. In še druge je pregovoril tako, da zdaj prav nobeden ne bo plačal.“

Kovačev je zaklel, potem pa se je pomiril in je začel računati na glas.

„Na ta način bomo morali pa mi pošteno odriniti. Vražji Lipovec!“

Harmonika je zopet zapela in fantje so peli polglasno.

Storžev se je ustavil in je pokazal na stran, kjer je stala na mostu ob cestnem jarku trojica črnih postav.

„Saj tam-le menda stojte. Ali ni tudi Lipovčev?“

„So, da.“

fantje, ki mislijo stopiti med velike, plačajo pri tej priliki „krst“, znatno svoto za veseljski fond. To nastavijo više ali niže, kakor pač kažejo potrebe in okolnosti. Zadnje čase, ko gredo fantje pogostoma že zelo mladi po svetu in jih torej ostane le malo doma, postaviti pa se je treba vseeno, je narastla tudi zahtevana svota za krst, iz razumljivih vzrokov seveda. Vsled tega se je reč tako zaokrenila, da dandanes veliki fantje silijo male v svojo družino, to se pravi, k krstu, in da ne silijo več mali sami, kakor je bila preje navada. Vrh tega še mali iz same upornosti in nagajivosti ne marajo krščevanja in odlašajo s krstom, da dražijo s tem velike. In ponoči rogovilijo zunaj, kolikor morejo največ in z zadostno varnostjo.

... Leže ji na krilo in zaspi. Kar se jezero zaziblje in ona zaplače ...

LJUBA BABIČ ml.: PRAVLJICE.

Pleščkov je stisnil harmoniko in je stopil naprej.

„Kako, ali bo krst, fantje, a?“

Sledil je molk. Nato je rekel nekdo — počasi in zateglo; bil je Lipovčev — :

„A?“

„Če boste plačali fantovščino, vprašam.“

„Hm, koliko pa hočete letos?“

„Koliko? Osem kron smo nastavili.“

„O! Kdo bo pa dajal toliko! Osem kronc!“

„Kaj je veliko? Vi boste pa enkrat od drugih dobili toliko!“

„Je preveč! Kje bomo pa jemali!“

„Tak ne mislite plačati?“ je povzel Pleščkov že precej jezno.

Trojica je molčala, eden se je pridušeno zasmejal, slednjič je odgovoril zopet Lipovčev, leno in brezbrizno:

„Skoraj bi rekel, da ne... Veš, smo tudi še premladi!“

Kovačev je stopil naprej.

„Če ste premladi, pojdite pa spat!“ je zavpil precej glasno z razdraženim glasom.

Trojica se je zganila in premaknila. Obrazi so se blede odražali iz teme; ni se dalo razločiti, ali je na njih strah ali upornost. Spet se je oglasil Lipovčev:

„Če hočemo...“

„Ne, če hočete, — morate! Kar v kraj se spravite! Spat, otroci!“

Kovačev je bil zelo razdražen, stopil je bil že skoro tik do trojice, ki pa je stala nepremično.

„Ti me ne boš gonil spat —“

„Kaj? Spat! Boš tekel?“

Onadva sta se odmaknila za korak nazaj, Lipovčev je ostal.

„Boš tekel? —“

„Pred...“

Nekaj je široko plosknilo, težka roka Kovačevega je padla s silo na glavo Lipovčevemu, da je omahnil in se opotekel. Ona dva sta se spustila v tek, Kovačev je stopil za Lipovčevim in ga udaril še enkrat. Ta je omahnil na drugo stran; očitvidno ni bil pripravljen, da bo udarec padel tako naglo in s tako silo. Stopil je korak nazaj, skočil k ograji, odtrgal tanek kol in ga zavihtel nad nasprotnikom; ta čas pa ga je zgrabil Storžev za roko in mu izpulil kol, Kovačevega roka je padla v tretjič na njegovo glavo. Omahnil je močno, napravil dva koraka in padel v travo. A že prihodnji hip se je vzdignil in stekel molče in zelo hitro proti hišam.

Kovačev je storil par korakov za njim, se nato ustavil in se vrnil k drugim.

„Bom jaz že pokazal tem vragom! Da bi tako-le...“

„Ti bi bil pa pravzaprav lahko pri miru,“ se je obrnil k Storževemu, „če bi takšnega-le sam ne zdelal, kaj pa misliš! Zdaj bo pripovedoval bogvedikaj...“

„E, hudič, s kolom naj bi te ohladil čez bučo!...“

„Aha, čakal bi!...“

Spet je zapela harmonika, črne postave so se premikale enakomerno dalje in Kovačev je zavriskal na ves glas. Zdaj ni odgovoril nihče več.

To je bilo tisto soboto zvečer pred malo pustno nedeljo.

*

Na tiho nedeljo zvečer sta se sporekla v gostilni pri Komarju Kovačev in pa stari Lipovec. To je bil oče tistega fanta in še ne tako star...

Zvečer je bilo, mrak se je bil dobro naredil, že je gorela luč v gostilni; ljudi ni bilo mnogo notri, par kmetov, od fantov pa samo Kovačev in Storžev.

Kar na hitro sta skočila pokoncu; Lipovec je bil planil izza mize, se postavil široko pred Kovačevega in kričal.

„Pa ga ne boš, jaz rečem, da ga ne boš! Ne ti, ne nobeden drug! Toliko ima pravice ponoči, kakor podnevi, in nič manj kakor ti, ali pa kdo drug. Enkrat si ga, pa ga ne boš nikoli več, jaz sem zato, da ga ne boš, veš!“

„In še nocoj ga bom, če ga le dobim zunaj! Še nocoj, vam rečem!“

Oba sta bila nekoliko pijana; vrh tega je bil Lipovec krepek korenjak in svojega fanta je imel zelo rad, s Kovačevimi si pa že davno niso bili dobri. In vročekrven je bil nad vsako mero, svojeglav in trmast pa še bolj.

„Le poizkusi! Jaz sam te pretarem potem, da boš pomnil za vse čase! Le poizkusi!“

„Vi? Vi mene? Lipovec, ali se vam blede? Dajte no, poizkusite no! Rad bi vedel...“

„Bodi no tiho, mrzlica... pojdi no v kraj, mrzlica skremžena.“

Kovačev je bil v resnici bolj bledoten in suhoten v obraz, tako očitanje ga je zbudilo vselej.

„Kaj boste vi o mrzlici!... Vi...“

In tako so šle besede naprej, a ne dolgo; Lipovec je pomolil fantu figo prav pod nos, da se mu je dotaknil brade; ta ga je udaril po roki, na kar je Lipovec zamahnil in udaril Kovačevega z vso močjo po glavi. In nato sta se spoprijela.

Pri nas imajo ljudje čudne navade. Krčmar pri Komarju na primer. Nič ju ni poizkušal razmiriti ali pogovoriti enega ali drugega; ko sta

se zgrabila in spoprijela za resnico, je dostojanstveno-mirno odprl stekleua vrata v malo sobico, ki je bila tik zraven „za boljše ljudi“, stopil nazaj, se uprl v oba nasprotnika in ju porinil skozi vrata v malo sobico. Nato je prav tako mirno-dostojanstveno zaprl in zaklenil vrata za njima, obrnil se proti drenjajočim se ljudem, se zasmeljal in rekel med smehom:

„Tako bo najbolje; sama naj se! Sama naj poravnata med seboj, kar imata. Naj se le tepeta; ko se bosta naveličala, se bosta pa nehala.“

Ljudje so se drenjali pred steklenimi vrati in gledali borbo. Bojevnika sta se rvala, držala se tesno oklenjena in se prerivala po sobi. Oba sta bila precej enako močna.

Ljudje so zavriščali in se zasmeljali, bodrili in se norčevali: Lipovcu se je posrečilo, da je stlačil nasprotnika na tla; zdaj sta se valjala po tleh in se borila, kateri bo ostal na vrhu.

Storžev je zgrabil za kljuko in jo stresel. Gostilničar je brž pristopil in ga odrinil proč — bil je zelo močen in še bolj ogromen človek.

„Le pusti ju; sama naj se! Sama naj opravi med seboj. Veš, včasih sem jih miril in razganjal; nazadnje so se pa spravili vsi nadme in so mene nabili. O, saj sem jih miril včasih, pa sem bil tepen zato. Zdaj jih pa kar pustim; naj se le sama! Noter pa ne bo prišel nobeden, nas nič ne briga, kaj imata med seboj.“

In gostilničar je stal pred vrati, da jih je zaslanjal do polovice. Ko je videl, da ljudje ne morejo gledati, se je odmaknil v stran, z roko pa je še vedno držal za kljuko; gledal je čez ljudi in se smehljaj dostojanstveno.

„Le pustimo ju, naj se!“

Kovačev se je izvil nasprotniku, planil je po koncu in zopet sta se spoprijela. Pritisnila sta se k oknu, da so zažvenketale šipe utrte na tla. In zopet in zopet.

Gostilničar se je smehljaj.

„Naj le pobijata, saj imata denar, bosta že plačala. Ta ima grunt, oni ga bo pa še imel, le naj pobijata. O, le!“

Ljudje so se smejali, samo Storžev je delal temen obraz in je renčal nerazumljivo. Stisnil se je prav k vratom, zatopotal z nogama in zakričal:

„Tak daj ga vendar, Janez! Buti ga ob tla, hudiča!“

In zaškrtal je z zobmi, oči so mu izstopile, nezavestno je grabil za kljuko in tiščal naprej.

Lipovec je podrl Kovačevega na tla, pokleknil mu na prsi in mu kričal nekaj v obraz. Nato je segel z eno roko na mizo, kjer je stal prazen liter, ga prijel in začel mirno — počasi ž njim

kresati fanta po obrazu, tako da mu je z robom drsal po koži. Fantu je kmalu kri zalila obraz, toda ustavljal se ni nič več, očitvidno je bil že čezmerno utrujen.

Storžev je prebledel; spustil je kljuko in se naslonil ob vrata. Nato je odrinil ljudi, stopil k mizi z obrazom, bledim in brezizraznim kakor stena, in se naslonil nanjo ter obstal tako.

„Slabo mu je od same jeze, ker se ne more tepsti, ko vidi tepež,“ je rekel dolg, suh kmet, ki je sedel ves čas mirno in se ni nič stiskal k vratom.

Gostilničar je pokimal brezbrizno in odklepal vrata.

„Zdaj bo konec, a? Lejte, pa ga je le zdelal Lipovec, trden je še možakar, še! No, bo dosti?“

Lipovec je vstal in se še pozorno oziral na vsako kretnjo premaganega. Ta je tudi vstal, ozrl se v nasprotnika z dolgim, sovražnim pogledom, a obenem onemoglo-obupano, si brisal kri z obraza in odšel iz sobe.

„To si zapomni, Lipovec, kdaj si me z litrom!“ je zamrmral z ostrim, od jeze drhtečim glasom, ustavil se za hip in odšel nato ven.

„Jutri pridi plačat polovico škode za šipe, Kovačev!“ je zavpil gostilničar za njim in se zasmeljal veselo.

Dolgi, suhi kmet je gledal za njim in izpregovoril čez čas:

„Togoten ni fant, a zapomnil si pa bo, veš, Lipovec.“

Lipovec je zamahnil z roko, a rekel ni nič. Tudi on je bil zelo utrujen.

*

In to je bilo spomladi, začetkom majnika nekako.

Dopoldne je bilo, solnce je sijalo, tak čas, ko bi si človek pomaknil klobuk na stran, pogledal čez zeleno, življenja pijano polje, se spomnil nečesa zelo lepega in odšel nato naravnost pod svetlo okno z zelenečimi nageljni. In tam...

Kovačev je šel po cesti, ves tako vesel.

Od Markovca ga je poklicala Franca; stala je na pragu in gledala že delj časa nanj, ko je prihajal. Bila je videti zelo vesela.

„Lej no, kakor nalašč! Pojdi no pomagat.“

Kovačev je stopil dva koraka s ceste in se ustavil.

„Kaj pa bo?“

„Pomagat pojdi! Otepe nakladamo.“

„Fant je stopil čisto do praga.“

„Kaj boste prodali?“

„Žerovčev je prišel ponje s tremi vozmi. Veš, ko jeseni niso nič prodajali, ko je bilo tako

VRHOVŠKI GRAD.

poceni; zdaj so boljši kup, pa bodo dali vse. Pojdi no pomagat; ravnokar so dejali, če bi bil še eden.“

„Kdo pa je že tam?“

„Žerovčev hlapec je samo, pa Lipovec...“

„Lipovec?“ je zaprašal fant.

„Lipovec, da! Ah, beži no, beži! Pusti tisto, kar pojdi!“ je sililo dekle, ki je opazilo, da je fantu obraz nalahko pobledel.

Fant je molčal in premišljeval očitno.

„Pusti no tisto; saj ni treba, da bi moral govoriti z njim. Le pojdi, bi se potem še kaj pomenila, —“ in Franca ga je pogledala gorko.

S Franco sta si bila dobra in namerjala sta si prihodnji predpust dati besedo pred oltarjem.

„Ampak z Lipovcem...“

„Eh, no...“

In fant je šel.

Otepi so bili zloženi in spravljani pod kozo in nekaj tudi na skednju. Zadnji voz so nakladali s skednja. Zloženi so bili visoko gor

na odru, ki je bil narejen ravno nad skednjem, a tako, da je bilo treba otepe zmetati najprej na drug oder, ki je bil nekoliko niže in deloma z druge strani. Kovačev je bil na zgornjem odru, odkoder je metal otepe na spodnjega, kjer je bil Lipovec; ta jih je metal v skedenj hlapcu, ki jih je nosil sproti na voz.

Kovačev je hitel, da mu je pot zalival obraz. Morda zato, da bi moral hiteti tudi Lipovec, morda tudi le iz prirojene navade. Molčal je seveda ves čas, včasih je po strani in na skrivnem pogledal na Lipovca, ki je delal mirno in se pri tem ne-prestano pogovarjal s hlapcem. Kolikor bolj je gledal nanj, toliko bolj je rastlo v njem sovraštvo do njega in vedno močnejše ga je pekla pri tem bolečina prizadete sramote. In počasi, skoro neopazeno se je izobličila v njem želja, da bi mu napravil še ta trenotek nekaj hudega, karkoli, da bi mu vsaj nekoliko povrnil za „tisto“. In ta želja se je jačila in bližala z veliko naglico; kar na enkrat je stala pred njim kot močno, neizogibno povelje...

In zgrabil je otep in ga zagnal z vso silo, ne pred Lipovca kakor doslej, temveč naravnost vanj, naravnost v glavo. Saj mu je hotel napraviti le nekoliko sramote morda, samo malo si ohladiti jezo nad njim... Otep je priletel vanj s tako močjo, da je Lipovec mahoma izgubil ravnotežje, omahnil in telebnil z lahnim vzkrikom z odra v skedenj, z glavo na trdi, gladki pod. Gluh, zamolkel ropot se je razjeknil, hlapec je zakričal in planil v skedenj.

Kovačev je zaječal polglasno in prebledel. Saj je hotel le nekoliko, ne zares...

Hlapec je odrinil otep, ki je priletel trenotek za Lipovcem z odra in se sklonil nad njim. Bledordeča kri se je že rahlo zasvetila ob glavi in se hitro natekala; Lipovec je ležal nepremično,

brez življenja. Hlapec ga je tresel in privzdignil, priteknel je še Markovec in zakričal v strahu in grozi...

Kovačev je ječal; nekaj tanko zbadajočega, skeleče pekočega se mu je vsadilo v srce, je bodlo in rezalo in peklo in iz daleč odnekod se je bližala neznosno težka, brezoblična in brezbarvna megla in se motala okrog njegovih misli. In vse se je zgrnilo nad njim v brezsmiselno, težko, pekočo meglo, ki ga je zbadala z drobnimi iglami, vedno močnejše, vedno neznosnejše. In postalo mu je, kakor da pada nekam globoko, globoko, in da je ni več sile, ki bi ga mogla zadržati.

„Moj Bog, kaj sem storil!...“ je zaječal pridušeno in zelo tiho.

ŽENSKÉ PESMI.

MARA TAVČAR:

BELI ROKAVCI.

Že ajda je zrela, po srpe, ženjice,
in bele rokavce na mlado teló,
po srpe ženjice in pesmi vesele,
donijo naj tja pod jesensko nebó.

Požeta je ajda in mlade ženjice
se vračajo v večer meglene noči
in pojejo pesmi o rožah jesenskih,
a sveža pomlad pod rokavci brsti.

MILICA:

VASOVALKA.

Rahlo, rahlo je potrkala
in odprle so se duri.
Lahno, lahno zazvenelo je —
ljubav vasovala je v pozni uri.

TVOJA DUŠA.

Tvoja duša — morje, Tvoja duša — solnce
sinje, silno morje, dobro, zlato solnce,

Potopim se v morju,
zažarim u solncu.

ZUNAJ DIVJA NEVIHTA . . .

Bliski švigajo,
grom grmi,
na ustnicah
poljub gori. —

UTVA:

ROKOKO.

Tiho, tiho črez nebo
mesec gre srebrni;
„Mina“, prosi vitez bled,
„k meni se obrni!“

Spí že grad. Iz oken vseh
buli v park temá;
z ribicami zlatimi
vodomet brbljá.

Nad vodo se ziblje v snu
bledi lotos-cvet;
in nad njim mušíc nebroj
raja menuet.

Venus bela, bela vsa,
Amorja povpraša:
„Kje je moja Minica,
da se ne oglašá?“

Zdi se, da je vitez
Mina poljubila:
Ni li v grad je pred nočjo
Majka zaklenila?

Pravi Amor, priden fant:
„Minica zdaj sanja.
Za mušico nad vodó
riba se poganja!“

In o tem prav celo noč
Venus bela sanja;
v lopi k Mine ličecu
vitez se priklanja.

† ANDRIJA FIJAN.

V svojem delu o gledališču in igralski umetnosti se sedanji ravnatelj dunajskega dvornega gledališča Berger dotika tudi vprašanja, ali je kritika upravičena, imenovati tega ali onega igralca umetnika, njegovo razumevanje in predavanje pa umetnost. Do razglabljanja tega vprašanja je dovedel Bergerja umrli igralec Kainz, in to v svoji najboljši ulogi Marka Antona v Shakespearjevem „Cezarju“. — Berger je gledal Kainza ne kot kritik, ker ni imel namena, ocenjevati njegove igre, gledal ga je na rostri kot rimskega govornika in on sam se je zamislil, da stoji med ono maso rimskih meščanov in postopačev, ki vriskajo in jokajo, hvalijo in kolnejo, pod vplivom Mark Antonovih besed. Berger se vpraša, ali je bila to Kainzeva umetnost, da je znal pridobiti za svoje razumevanje te ali one vloge občinstvo in kritiko, ali je to umetnost, da je Kainz gledališki avditorij izpremenil v pozornico, kjer občinstvo, ki je prišlo gledat predstavljača gotove vloge, preneha biti občinstvo in postane igralcu potreben del ensembela. Ali bi ne bilo mogoče, da bi postavil na oder tega ali onega izmed občinstva, a Kainza med občinstvo, kdo bi čutil izpremembo? Ali more igralec podati občinstvu nekaj novega, ali more ustvariti značaj, osebo, ki je še nismo videli? Ali ni igralec samo interpret tega, kar je napisal pesnik, ali ni igralec samo oseba, ki jo je očrtal dramatik, ali ni igralec samo tvorna moč, ki poda s svojo individualnostjo in inteligenco občinstvu značaj in psihologijo figur, ki jih je zamislil, očrtal in ustvaril pisatelj?

Pisatelj torej ustvarja, igralec pa oživlja njegove osebe, prenaša jih iz knjige na oder. Prvi pogoj umetnosti je individualnost, ki je pa igralec ne more poznati, ker ustvarja tipe, ki si jih je zamislila pisateljeva individualnost.

Berger zaključuje iz tega, da igralcu ne gre nazivanje umetnika, igralec je virtuoz v najpopolnejšem pomenu besede; virtuoz izvablja svojemu godalu najkrasnejše tone in akorde, vendar ni

ustvaril nič samostojnega, pred njim leže note, ki jih je napisal komponist, individualno predavanje virtuozu izhaja iz komponistove individualnosti, torej ni nič samoniklega, samostojnega.

Tako definira Berger gledališko in igralsko umetnost, a tudi prvak slovanskih tragedov v Zagrebu, umrli Andrija Fijan je bil igralec po tej definiciji in to v popolnem osegu.

Bilo je pred leti, ko je bila stagione hrvatskega gledališča na Reki; gostoval je tam tudi Fijan in imel sem priliko, da sem se seznanil z njim, skoro vsako popoldne sva se sešla v kavarni, kjer sva govorila o vsem mogočem. Ravno one dni je imel v roki neko novo vlogo, ki jo je moral kreirati. Povedal mi je, kako študira svojo vlogo; najprej prečita vse delo in si izkuša ustvariti značaje vseh tipov, tudi najmanjše epizode, potem se šele loti svoje vloge, da najde v njej ono, česar v drugih vlogah ni, kar je pisatelj očrtal samo za njegovo vlogo; na ta način najde šele karakteristiko svojega tipa, in na ta način se mu posreči, da najde ono harmonijo, ki tvori enotnost predstave. Rekel mi je: Največja napaka naših protagonistov je, da izkušajo dvigniti svojo vlogo nad vse druge, da se hočejo dvigniti nad vse druge; zato najdemo na naših gledališčih tako malo harmoničnih in enotnih predstav, vsak igralec igra zase, vsak hoče spraviti svojo vlogo do veljave, a zato trpi enotnost igre, zato je večina naših uprizoritev tako raztrgana in neharmonična, da ne more ostaviti v gledalcu onega splošnega dojma, ki ga gledalec potrebuje v prvi vrsti, da si more ustvariti sodbo o delu in igralcih.

In kdor je kdaj gledal Fijana, je moral takoj videti, da on ne izvaja tega svojega načela samo v teoriji nego tudi v praksi. Vedno in povsod se je znal prilagoditi svoji okolici, nikdar ni izkušal izigravati svojega partnerja, igral je z njim tako, da se je videlo: Fijan ne pozna samo svoje vloge, na odru bi lahko menjal s tem ali onim igralcem. In ravno to je bilo glavno obeležje Fijanove

umetnosti; ako je on igral, si ga videl vedno in povsod, ako ga tudi ni bilo na odru.

Andrija Fijan ni poznal nikakih igralskih tradicij; večinoma so prvaki na odru potomci igralskih rodbin, ki se žive s tradicijami. Fijan je prišel na oder iz sela, kjer je kot učitelj študiral svetovno literaturo, posebno dramatiko. Fijan ni izhajal iz nikake šole, v njem samem se je porodil nagon, v njegovi duši moč, ki ga je privedla do gledališča.

Zato pa Fijan tudi ni mogel poznati nikakih tradicij, ki pridejo navadno do veljave v šablonskem predavanju; vsaka njegova vloga, ki jo je kreiral, ki jo je igral po tolikih svojih prednikih, je bilo nekaj novega, originalnega, oživil je tekst in karakterizacijo in podal vedno samo to, kar znači človeka brez vsakih teatralnih efektov. Zato pa njegovi tipi tudi niso mogli imeti na maso prevelikega vpliva, ker se ni nikdar dal premotiti, da bi vsled razburjene scene prišel v preveliko ekstazo, da bi dal tip, ki je v življenju nemogoč.

To je bila ena največjih vrlin umrlega trageda. Fijan je bil na odru vedno le človek, kar je zlasti dokazal v dveh vlogah, ki sta bili prvi njegovih. To je Shakespearejev Hamlet in Hlestakov v Gogoljevem „Revizorju“.

Ravno v teh dveh vlogah, ki sta si po značaju tako različni, je Fijan pokazal ono svoje umetniško stremljenje po resnici in popolnosti. Koliko Hlestakovih sem že videl na odru, a to samo karikature, komične figure, ki so komične situacije komedije zlorabljali s svojimi puhlimi gestami in dovtipi. Fijan se pa ni nikoli izpozabil, od svojega prvega nastopa pa do odhoda, vedno je ostal tip onega lahkoživca, ki igra tudi v trenutku svojega bega va banque. Skoro vsak interpret Hlestakova greši v tem, da igra laži-revizorja, da se mu na vsaki kretnji pozna njegova avantura, da povsod izdaja svojo zadrego. A Fijan je igral vedno revizorja, največja zadrega, ki je vodila v komično situacijo, mu je bila le prehod, zategnjena poteza na obrazu, lahen žvižg, mahljaj z roko in igral je zopet revizorja dalje v zavesti svoje moči. To je bil Fijanov revizor, odločen, energičen lopov, ne pa operetna figura, ki jo je videti na toliko in toliko pozornicah.

Fijanov Hamlet je bil ravnotako originalna kreacija, kakor se je tudi tesno naslanjala na tekst in karakterizacijo v njem. Hamlet je v gledališkem svetu tip, ki išče svojega reprezentanta; ko je nastopil Kainz v tej vlogi, je kritika trdila, da je on razrešil uganko te drame, a to je bilo le v prvem trenutku navdušenja, kmalu so našli v njegovem Hamletu preveč retorike, preveč filozofa;

italijanski Hamlet Zacconi je našel v Hamletu patološki tip, človeka, ki išče v sebi, svoji okolici in v nadnaravnih močeh vzroka svojemu patološkemu razpoloženju. V glasoviti sceni z Ofelijo pride Zacconijevo razumevanje Hamleta do popolne veljave; ta igravec igra Hamleta od te scene dalje kot blaznika, drugi zopet kot simulanta, Zacconi pa ostane vedno v svojem patološkem tipu, ki ga predstavi občinstvu že v prvi sceni. Popolnoma drugače je pa razumel Fijan ulogo danskega princa. Njemu je Hamlet pred vsem človek, on živi s svojo okolico, ne daje mu obeležja samotarja in asketa, filozofija in psihologija tega tipa mu je vsakdanja misel navadnega človeka, ki pride v življenju do nerazrešljivega vprašanja: biti, ne biti. In Fijan je bil v predavanju tega monologa mojster. Koliko je igralcev, ki polagajo v ta monolog uspeh vse drame, a Fijan ga je govoril tako vendan, kakor da mu misel poraja misel, presekani stavki tihega misleca, ki išče nekaj težkega in je prepričan, da se bo moral žrtvovati rešitvi tega svojega vprašanja. Fijan je karakteriziral Hamleta kot simulanta; v sceni z Ofelijo pokaže to popolnoma točno; one preračunane, navidez pretirane geste, blastne ironične besede, sarkastno razsekane, dokazujejo simulanta. Ravno to sceno sem navedel kot zgled in dokaz svoji trditvi, da je Fijan iskal vedno le človeka, da je vedno stremil po resnici, da je iskal le to, kar je v življenju res človeškega in zato naravnega.

To je bil Fijan kot igravec, in kaj naj rečem o njegovem življenju? Navadno življenje človeka, ki živi svojemu delu in svoji umetnosti.

Fijan je bil rojen v Zagrebu na Markovem Trgu prav blizu starega gledališča (4. okt. 1851.). Oče je bil krojač. Gledališče je bilo takrat, za absolutizma nemško — igrala se je tudi laška opera. Fijan je že kot deček zašel v gledališče in je hotel postati igravec. Oče je umrl, ko je imel 3 leta, živel je z materjo v bedi, izvršil je ljudsko šolo, odtod je prešel na realko, z realke pa na preparandijo, ki jo je končal 1869. leta. L. 1870. je nastopil prvo učiteljsko mesto v Pušti, leta 1872. je prišel v Šestine, kjer se je poročil s Tonko Ceraj-Čerićevo, hčerko stare zagorske plemenite rodbine. V Šestinah se je zelo zanimal za zagrebško gledališče, ki se je ravno ta čas najlepše razvijalo in je imelo nekaj izbornih moči (Freudenreich, Mandrović, Jovanović, Perisova, Sajevička, Ružička-Strozzi i. dr.) Fijan si je zelo želel, enkrat nastopiti na odru in poizkusiti svoje igralske sile, ki jih je čutil v sebi. Tako je l. 1873 dne 27. marca igral kot diletant pod psevdonimom

v Kukuljevićevi drami „Poturica“ vlogo Vladka Banjanina. Časopisi so mu takoj priznali lep uspeh in ravnatelj gledališča Vardijan je v njem spoznal talent. Že 2. aprila 1873 je bil Fijan angažiran za zagrebško gledališče za 100 gld. mesečne gaže ob pogoju, da opravi vojaško službo. Zaradi razmer je ostal Fijan v učiteljski službi še pet let in je ob enem nastopal na zagrebškem odru. Ko je bil rešen vseh ovir, je bil angažiran stalno leta 1878. Od tedaj je ostal stalno član zagrebškega gledališča in je vnesel njegovo dramatsko umetnost do najvišje stopnje. Že v prvem letu je igral 54 vlog v različnih dramah in je pozneje ustvaril najtežje tipe v svetovnih delih. L. 1898. je slavil z velikanskim slavjem svojo 25 letnico. Leta 1907. je postal intendant zagrebškega deželnega gledališča, a v tej svoji službi, ki ga je

ovirala v njegovem umetniškem delovanju, se ni čutil domačega. L. 1909. je bil upokojen in imenovan skupaj s svojo koleginja Strozzi-Ružičkovo častnim članom ter je odslej nastopal le kot gost na zagrebškem odru, kjer je nastopil tudi v svoji zadnji vlogi v Bahrovi napoleonski drami „Josefine“ dne 7. januarja t. l. V torek dne 26. sept. je pa podlegel svoji stari srčni bolezni.

Neprecenljive so zasluge umrlega Fijana za razvoj hrvatske drame in gledališča, ki je začelo napredovati, ko se je on posvetil Taliji, ker on je dvignil hrvatsko gledališče na oni visoki kulturni nivo, ki ga zavzema danes med slovan-skimi gledališči; zato bo pa hrvatsko gledališče toliko teže pogrešalo svojega genija, a s hrvatskim gledališčem tudi hrvatski narod, ki je v Fijanu poosebljal hrvatsko gledališko umetnost.

ENGELBERT GANGL:

TOŽBA.

Na veji ptičica sedi,
poskočno pesemco drobi.
Nikar mi, ptičica, ne poj,
odšel je daleč ljubček moj!

Odšel je ljubček daleč stran,
mrak padel je v moj beli stan.
Nikar mi, ptičica, ne poj,
sedaj otrok se joče moj!

I. G.:

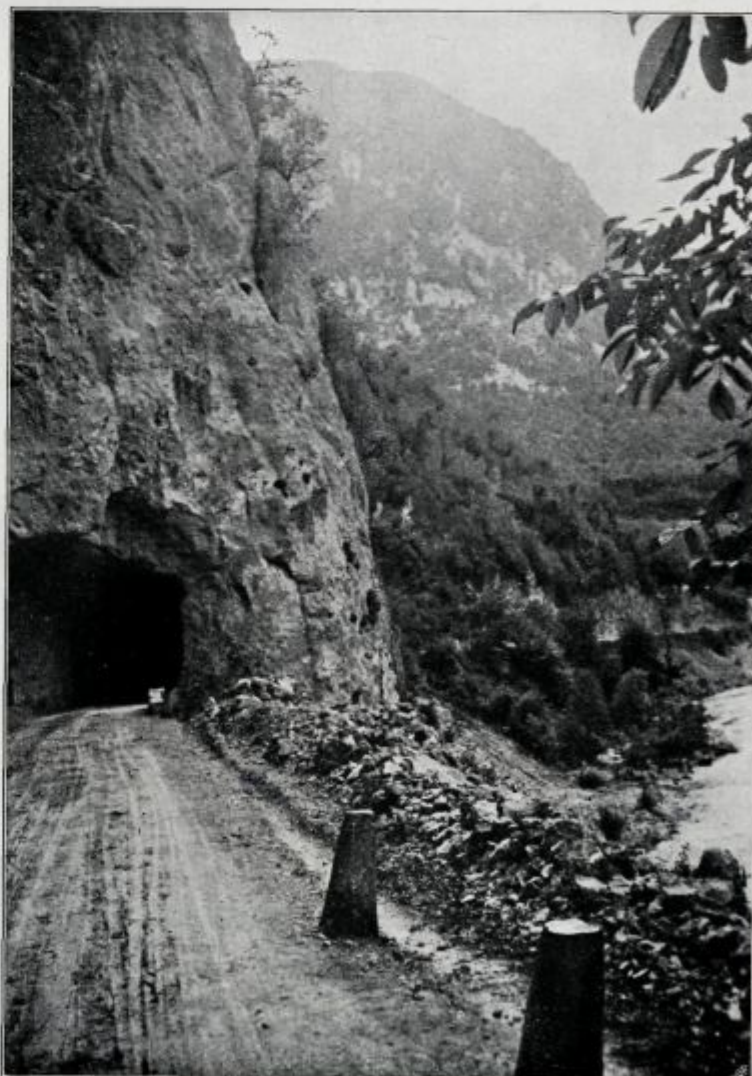
JESENSKE ORGIJE.

Santina,   sem gost,
še vina!   ves tvoj
Nocoj   in prost...
jaz tvoj

Tam zunaj: kako vrši vihar...
Jesen je, in čas postaja star...

Santina,   še rožmarina
spomina   zelenega
nobenega,   ni treba za trak!

Ko gre skozi mrak
moj težki korak,
ne iščem stez in cest,
in ko poslušša
napeta duša
prečudno povest
večera:
o smrti, ki živi,
in o življenju, ki umira, —
zamê spominov ni.

| DRUGI REDOR PRI JAJCU PROTI BANJALUKI. |

NARODNE PRAVLJICE.

POPRČE.

Bila je žena brez poroda in je prosila Boga, da bi ji dal, da rodi, najsi bode dete kakor poprovo zrno. Bog ji da po želji in žena porodi moško dete kakor poprovo zrno.

Iz početka ji v njeni radosti ni bilo tega mar, da je porodila tolikšno detece, a pozneje se je užalostila, ko je gledala drugo deco, ki so se rodila z njenim, kako so odrastli na ženitev in možitev, a njeno je ostalo kakor poprovo zrno.

Nekoč se ji nekdo prikaže v snu in ji reče, naj se ne joče več, njen sin bode velik kakor jablana. Po teh sanjah se vzveseli, a ne za dolgo, ker ji malo potem pride sin in reče, da mora iti, kamor mu je v sanjah rečeno; in tako on odide, mati pa ostane in se joče.

Šel je in po dolgem času prišel na neki cesarski dvor ter vstopil na vrt. Evo pa — tam sedi cesarska hči pod drevesom in plače. On jo pozdravi: „Pomози Bog!“ in jo povpraša, zakaj se joče, a ona mu odgovori, da je to drevo, pod katerim sedi, rodilo tri zlata jabolka, da ji je oče zapovedal, naj jih čuva, a prišel je zmaj izpod zemlje in v treh jutrih odnesel vsa tri jabolka drugo za drugim, in sedaj ne sme očetu reči, oče pa je za jutri povabil sila gostov, da pokaže, kaj mu je dal Bog. On ji reče, naj bo tiho, on ji vsa tri jabolka prinese od zmaja, samo da mu da dva svoja slugi, da pojmeta z njim. Nato kupi ovco, jo zakolje in vse štiri četrti dene v torbo, a ostalo zavrže, vzame s seboj vože in odide s slugama iz mesta na jezero, tam pobere kamen in reče slugama, da ga na vožu spustita dol, a kadar se zgane vože, naj ga potegneta gor.

Tako ga slugi res spustita.

Evo pa tam — lep vrt in hišo! Ko vstopi v hišo, sedi zmaj pri ognju in kuha nekaj v velikem kotlu. Zmaj ga vidi, skoči nanj, a on mu še hitreje vrže eno četrt mesa; med tem ko se zmaj pripogne in vzame meso, ukrade on eno jabolko; zmaj zopet navali nanj, a on mu vrže drugo četrt in vzame tudi drugo jabolko; ko zmaj

„Poper je majhno zrno,
a pride pred gospodo.“

pogolta ono četrt, navali zopet nanj, a on mu vrže tretjo in vzame tudi tretje jabolko; ko zmaj četrtič navali nanj, mu vrže tudi četrto četrt in pobegne nazaj, a komaj se zgrabi za vože, plane zmaj ven, a on še hitreje odseka od svoje noge mesa in potrese za vože in povlečeta ga gor.

Nato preda cesarski hčeri jabolka in odide. Malo časa mine potem in zmaj začne vsak dan prihajati gor ter je vsak dan pojedel po eno devojko, ki so mu jih morali po vrsti pošiljati iz mesta; tako pride red na cesarjevo hčer, ki je bila nevesta. Oče in mati in vsa gospoda jo spremljajo do jezera, oče in mati jo tam poobjemata in popoljubljata ter se vrneta jadikujoč, a ona ostane sama, da počaka zmaja.

Čakajoč tako, začne moliti Boga, da ji pošlje Poprče, ki ji je jabolka prinesel od zmaja, da jo sedaj reši. Med tem pride Poprče v mesto, a mesto vse v črno zavito. Ko povpraša, kaj je, in mu rečejo, hajdi na jezero in najde cesarsko hčer, kako sedi in se joče, ter jo povpraša, ali se hoče z njim poročiti, ako jo reši zmaja. Ona mu reče: „Hočem, toda ti me ne moreš rešiti; eden je samo, ki bi mogel, a tega ni.“ „Kdo pa je to?“ povpraša on in ona odgovori: „Istina, da je majhen kakor poprovo zrno, pa on bi mene rešil.“ Poprče se nasmeje in ji reče, da je Poprče sedaj velik fant in da je prišel jo rešit. Ona se začudi in ko vidi prstan, ki mu ga je dala, ko ji je prinesel jabolka, se prepriča, da je prav on. Tedaj ji reče on, da mu malo glavo preišče, in ako zaspi, naj ga zbudi, kadar se jezero zgane. Leže ji na krilo in ona ga začne po glavi čehljati, tako da on zaspi. Kar se jezero zaziblje in ona zaplače in solza kane njemu na obraz, on pa plane in vzame meč, da počaka zmaja. V tem evo ti zmaja z devetimi glavami! On pa ga počaka in mu odseka eno glavo, toda zmaj v jurišu (skoku) na njega, on pa mu odseka tudi drugo glavo in tako vseh devet. Nato zahteva od devojke robec in iztrga vseh devet jezikov in jih poveže v robec, a devojki reče,

naj nikomur ne pove, kdo jo je rešil, on da že pride, ko bo čas, in na to je odšel.

Ko gre tudi devojka domov, jo sreča njen ženin in ji reče: Ako ne poreče, da jo je on rešil, da jo ubije, pa njej je vseeno. Devojk se razmisli, se spomni, kaj ji je Poprče reklo, da pride, ko bo čas, in obljubi, da poreče, da jo je on rešil.

Ženin se vrne in nese za svedočanstvo vseh devet odsekanih glav. Ko ona pride z njim k svojemu očetu in materi, se ni moglo vedeti, koga bolj objemata in poljubljata, njo ali njega, in skleneta, ju takoj poročiti, toda ona se naređi bolno.

Ko mine nekoliko dni, evo ti Poprčeta in reče, da je on rešil devojko. Komu naj sedaj veruje cesar? Devojk ne sme reči, on preti, da jo ubije; zato odredi cesar, naj sodišče sodi. Ko

pride stvar pred sodišče, reče sodišče: Kdor ima svedočanstvo, njegova je devojka. Ko oni iznese glave, ta pa jezike, sodišče zopet ne ve, kateremu naj veruje, ker oni pravi, da ni glav takoj posekal, nego je z devojko poletel k očetu, a ko ta iznese dekliški robec, reče on, da je devojka od strahu izgubila robec. Tedaj reče cesar, naj pojmeta zaran oba v cerkev na molitev, tam bo tudi devojka in kateri prej pride, njegova je.

Poprče ni hotelo iti, dokler ne zazvoni, a ženin se dvigne opolnoči, toda ko korači v cerkev, poče pod njim zemlja in ves se izseka na nožih. Tedaj prižge devojka svečo in sede k jami, da počaka onega, ki ga ji je dala usoda. Ko udari zvon, evo ti Poprče! Tedaj vidi cesar, kdo je pravi, in poroči svojo hčer za Poprče. Nato odide Poprče k svoji materi, da vidi, da je velik.

MOSTAR.

C. GOLAR.

LOVSKA ZALJUBLJENA.

Čez dol in plan in v les, gorò
za srnami, hali!

Če moj jih strel ne dohiti,
ne pojdem k ljubici.

Ah, k njej, ki je kot srnica
tak vitka in krasnà,
oči žarè ji kot topaz,
kot sneg je bela vsa.

Če mislim nanjo, ves drhtim,
vse želje k njej hitè
in kakor kladvo bije mi
zaljubljeno srce.

Čez dol in plan, naprej naprej
za srnami, hali!
In ne da vedel bi, kedaj,
sem bil pri ljubici.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Družba sv. Mohorja je za l. 1911. začela razpošiljati svoje knjige. Razpošiljati jih je začela ob svojem določenem času, dasi rokopis za knjigo „Hrvati“, ki jo je letos mislila izdati, še ni bil pripravljen in dasi še niso bile na razpolago risbe za ilustracijo „Desetega brata“. Formalna točnost je za splošno vzgojo naroda zlata vredna stvar — da bi se je „Družba“ držala le tudi v svoji korespondenci! — Člani: Letos je skoro 1000 članov manj, in sicer so nazadovale vse škofije razen škofije goriške, kjer je 191 članov več, tržaško-koprske, kjer jih je 208 več, senjske in dalmatinskih (+ 18) in ogrskih škofij (+ 18). Prirastek je relativno velik v Trstu: pri 4717 letnih članih znaša 208, t. j., eno dvajsetino. Padla je krška škofija s 146 člani, lavantinska z 256, ljubljanska s 507, Amerika z 203 člani, t. j., Amerika je padla za eno desetino članov, krška za eno štiridesetino, ljubljanska z eno štiriinšestdesetino, lavantinska z eno stotino. To da misliti, zlasti je pomembno nazadovanje Koroške in napredovanje Trsta.

Dohodki: Za l. 1910 je imela družba primanjkljaja čez 3000 K, kar je prav malo poleg dohodkov 220.000 K. Letos bo deficit pač večji, ker je število članov padlo. — **Vodstvo družbe:** Kdo Družbo vodi, to nam je vsem prav za prav neznano; to vedo pač le izbrani koroški Slovenci; faktično vodstvo ima očitno tajnik, g. msgr. Podgorc, ki ga smemo smatrati tudi za urednika „Koledarju“. Po pravilih si odbor izvolijo družbeniki, ki stanujejo v Celovcu, in knezoškof mora volitev potrditi; spričo razmer v celovškem Slovenstvu je ta volitev sigurno le navidezna, v istini se pač odbor kratkomalo kooptira. Ta patriarhalnost je nedemokratska, stvarno neopravičena in času neprimerna. Kdo pa sme pravila izpreminjati? — Knjige za l. 1911.: 1). Molitvenik za šolsko mladino; 2). Koledar 1912; 3). Deseti brat; 4). Meško, Mladim srcem; 5). Trunk J., Na Jutrovem; 6). Zgodbe sv. pisma, 17. zvezek. Kdor ne želi zgodeb ali doplača 60 h, prejme „Troje povesti“, spisal Iv. Cankar. Velika večina članov gotovo ne dobi teh povesti; Zgodbe sv. pisma bodo pred njimi. Po vsebini bi se knjige dale tako-le razvrstiti: **Pobožnost:** Molitvenik in Zgodbe. **Poučnost:** Koledar, Na Jutrovem. — **Beletristika:** Deseti brat, Mladim srcem. — **Kulturni značaj publikacij:** Po pravilih mora Družba „podpirati pobožno lepo obnašanje in ohranjovati katoliško vero med slovenskim ljudstvom“. V ta okvir ne spada prav za prav ves Jurčičev „Deseti brat“; Družba ga je sicer izdala, a (kar or čujemo) nekoliko oskubenega*. Ostale redne knjige imajo vse katoliško-nabožen značaj. Dobro; to je po pravilih in je program. Toda ni po pravilih in ne more biti kulturni program, če se z verstvom povzdiguje duhovniški stan; to pa je očitno na

* Kar je o tem hotel napisati g. dr. Lokar, to izide vsled nekega slučaja v „Ljubljanskem Zvonu“.

pr. v članku: „Kaj je katoliški župnik?“ (str. 60) in v izjavah odbora ozir. tajnika na str. 177. Oni članek je sicer ob koncu namenjen duhovništvu, a faktično ga bodo čitale „ovčice“ in te bodo v njem slišale odmev znane pridigarske: „Več smo kakor angeli in Mati božja.“ Kaj bi bilo, ako bi na pr. mi učitelji začeli v letnih Izvestjih sebe slaviti kot vsevedne, premudre, veleučene itd. ? Če g. tajnik s starim Helmoldom (??) zatrjuje, „da ni naroda, ki bi bil kakor Slovenec vdan svojim duhovnikom“, ali ni to propaganda za „klerus“? S čisto konkretnimi in specijelnimi zgledi bi nadalje lahko dokazali nevdružljivost absolutne kavzalnosti med priučenim verstvom in moralo — tako da bi morale ne bilo nikjer, kjer ni oficijelnega verstva —, a tu ni mesto za obširnejše razprave o tem. Pač pa naj še omenim „Molitvenik za šolsko mladino“, ki ga je sestavil msgr. V. Podgorc. Ta molitvenik ima kakor menda vsi njegovi tovariši to napako, da mu manjka psihologije, vsled česar so molitveniki ali nekoristni ali celo škodljivi. „Storil sem nesramno sam — Storil sem nesramno z drugimi (povej tudi kolikokrat in s kom“), tako naj se izpove otrok (str. 69). Neizmerno hladen „račun“ je tako izpraševanje vesti; kdor začne šteti grehe, tisti se jih ne kesa več, a brez kesnega čustva ni vse vkup nič. Nadalje je stvar psihol. premisleka, je li upotno, opozarjati na greh prej, nego je znan. Starši, torej direktno prizadeti krogi bodo često rekli, kako jih boli, da otroke z grehi seznanja prerano in v tajinstveno-zagonetni obliki, ki budi fantazijo in proži povpraševanje, baš — verouk! „Ne sramuj se, enemu, spovedniku, povedati, česar te ni bilo sram storiti pred angeli, pred vsevednim Bogom“ (str. 71). To so besede, ki se jim a priori more prorokovati popolna brezuspešnost. Otrok naj bi se bolj bal angelov in Boga, ki so tam nekje daleč, daleč, ki jih nikdar ne vidi in ki ga nikdar niso pogledali s silo direktnega pogleda, nego se boji človeka, ki je blizu, ki je viden in ki lahko pogleda zares z ostrim pogledom? Pa še eno: Ali kateri otrok ljubi Boga zato, ker je Bog neskončno popoln (str. 2)? Ali je več nego fraza, če otrok moli k „sladkemu srcu“ Jezusovemu?

Beletristika po vsebini:

Pesmi v „Koledarju“ so deloma očitno napravljene k klišejem slik, ne slike po pesmih; razen nekaterih Neubauerjevih (na pr. „Jutro v Sremu“) so vse pod pesniško sredino, nekako slomškovske. Obveljale bodo in se čitale Ločniškarjeve obrtniške (str. 34).

V Meškovi zbirki „Mladim srcem“ je troje povesti: „Romanje na Goro“, ponatisk iz znane Meškove knjige „Mir božji“, in dve novi „Poljančev Cencek“ ter „Zgodba o Martineku, ki je iskal raj na zemlji“. Psihološko utemeljen in zato realističen in vsestranski umljiv je le „Poljančev Cencek“; prikazuje se nam tu dečko, ki ni tako pokvarjen, kakor se zdi. Ostali povesti sta obe prav za prav nekako romanje, kakor bi ga mogel izvršiti le najidealnejši — takih otrok pa

ni! — in najfantastičnejši otrok v plemeniti ljubavi do roditeljev. Opis romanja samega je lep, a pred tem jedrom je v obeh povestih uvod, ki ga ne bo prečital brez dosadnosti noben otrok; moja 11 letna Vanda ni prečitala do konca „Romanja“, češ, da je dolgočasno, potem je pa sploh odložila knjigo; tako je Meško sam zabarikadiral svojo poezijo. Pohvalo pa zaslužijo Šantlove ilustracije.

„Troje povesti“ Cankarjevih sem čital z naslodo. Njih vsebine pa ne bom podajal; naj povesti čita vsakdo sam. Čitala jih bo rada inteligenca; kmet in prostak sploh bo težko prečital knjigo; težki metaforski jezik Cankarjev mu jo bo hitro zaprl. Tako bo knjiga najbrž izgrešila svoj cilj, dasi ga je vredna.

Zlasti nenaraven je začetek prve povesti, prikaz dveh mladih zaljubljenih kmetijskih ljudi. Tako ne govore fantje in dekleta na kmetih. V svojem elementu pa je Cankar, (kar se tiče misli in besed), kadar pride med vagabundstvo ameriških špelunk in do evropskih karikatur.

Vse tri povesti govore o domovini; prva ima za motiv staro vprašanje, ali bom srečen doma ali v tujini, v drugi čitamo tudi še o potovanju v tujino, a v ospredju pripovedovanja in prikazovanja so že razmere v domovini sami, a tretja povest je naravnost satira na te razmere, vendar je tudi nj: junak človek, ki je bil 40 let v tujini. Domovinski motiv torej družiti vse 3 povesti v enoto, a tako, da postaja ta motiv od 1. do 3. povesti vedno občejši; dočim je Pavle v 1. povesti še prav Slovenec, ki mu je hrvatski jezik blizu, bi ljudi druge povesti iskali lahko kjerkoli, vsaj kjerkoli po jugoslovanskem svetu, kjer krčmarijo tuji židovi, a formalizem v izvrševanju postav, kakor ga slika zadnja povest, si lahko mislimo med katerimkoli narodom.

Vse tri povesti družiti socialna misel po pozitivni in negativni strani. V prvi povesti je negativna stran izražena tako - le: „Ker so kuharji skuhal preobilo južino, morajo stradati“ (str. 37.), t. j., ker so podjetnikom pridelali preveliko bogatstvo, jih ti - le niso več potrebovali, ampak vrgli pod kap. Slično misel nahajamo v tretji povesti: „Postava delavcem je taka: drugim boš točil vino mladosti, pelin starosti boš sam popil“ (str. 147). V drugi povesti pa se nam naravnost riše socialni boj med tujim računarjem, krčmarjem in domačini, lahkimi zapravljalci.

Romantika sanj in pošasti znači vse tri povesti. Pavletu in Mani se prikaže (v 1. povesti) nočni poset: človek odpre pest in na dlani se mu krči živo srce (str. 50, 61). Župniku druge povesti se pojavljajo sanje o črnih pticah, krčmarja pa kar oblegajo strahovi uničenih vaščanov, pošasti. In končno pošast „nadloge“ Šimna Sirotnika, ki pride kar v urad študirat.* — Jezik v publikacijah: Trunkova knjiga „Na Jutrovem“ kaže pomanjkljivosti, ki niso odpustne. Na pr. glede razpostave besedi:

„Pleče reže si cesto med valovi (str. 4.). „S posameznimi potniki nisem se seznanil“ (str. 7.), . . . „ki ima nas dovesti v središče“ (str. 27). Ali na pr.: „pošljem vam moj prvi pozdrav“ (str. 6). Ali: „črevljarni tovarnar“ (str. 6). Dalje: „na široke pleče“ (str. 17). „iz stališča“ (str. 22), „se gnetijo ljudje“ (str. 30), „dobivljam“ (str. 31), „proti helvanskemu kolodvoru“ (str. 31), „ojster“ (str. 33), „grulenje“ (str. 33). Tudi v „Koledarju“ ni vse v redu: „Risb se ne more sprejemati“ (str. 178). „V drugo izdajo pa pridejo vse risbe . . . in se ta izdaja dobiva po zelo nizki ceni“ (= se bo dobivala?). Na str. 18: srebrni plašč? blaženi smehljaj?

Poročajoč o nameravanih „Večernicah“ za l. 1912., pravi odborov poročevalec („Koledar“ str. 177): „Marsikatero

* O formalni strani teh povesti priobčimo prihodnjič članek.

pero je zarjavelo, ker za spise ni bilo prostora. Družba si bo prizadevala, odpreti vrata pisateljem na široko. Izkušala bo objektivno sprejemati vse, kar je dobrega . . . (A) so na svetu tudi ljudje, ki pola v Damask še niso našli.“ (Jaz podčrtal). Kje je ta Damask in kdo pride vanj?

Ajdovski Gradec¹⁾. Kakor je pisatelj te študije obširno in temeljito razpravljal o bistvu in idejah Krsta pri Savici v celoti (Ljubljanski Zvon XXV, 551), tako je podal v omenjeni razpravi točno monografijo o enem izmed klasičnih mest Krsta, o Ajdovskem Gradcu. Nasproti dr. Žigonu, ki smatra Ajdovski Gradec za alegorijo „Čbelice“, dokazuje dr. Tominšek realnost tega kraja, kakor je storil to pred njim že l. 1883 dr. Janez Mencinger v Ljublj. Zvonu. Pisatelj deli razpravo pregledno v dva dela: I. Kje leži Ajdovski Gradec? in II. Glavni viri o Ajdovskem Gradcu. Knjižica utegne zanimati ne samo znanstvenika, ampak tudi slehernega Slovenca, ki ima smisel za historično poznavanje svoje domovine. A ne samo to: Koliko naših ljudi zahaja v Bohinj k jezeru, k slapu Savice, v svesti si klasičnosti teh krajev, za Ajdovski Gradec se pa komaj ali sploh ne zmeni, a vendar je vsakemu, ki porablja železnico, sedaj lahko pristopen; saj ne potrebuje več ko 30 minut gor in nazaj do postaje. In če ga že ne mikajo zgodovinski spomini, ki mu jih lahko obuja planota vrh griča, kjer naj bi bilo stalo Črtomirovo gradišče, naj bi ga vsaj veselil res čudoviti razgled s te razmerno nizke točke. Kraj je kakor ustvarjen za trdnjavsko postojanko in tudi modernemu artileristu bi igralo srce, če bi mu bilo dano, s te točke braniti vhod ali izhod iz Bistriške Doline. Posetniki Bohinja bi tako najlepše zaključevali svoje izlete. In kdor porabi dva jasna počitniška dneva v to, da pohiti iz Vrat na Triglav in doli ob sedmerih jezerih in po Komarči k Savici, se skoplje v hladni jezernici in končno zleze še na Ajdovski Gradec, bo šele občutil, da bi bila vsa ta lepa pot brez končnega poseta Ajdovskega Gradca nekaj nepopolnega. Samo malo prej mu je treba priti, da se mu ne pripeti kakor dr. Tominšku in meni: da namreč oba nisva utegnili iskati bajevnega „Črtomirovega kevdra“ pod Gradcem.

J. Wester.

Zagrebački bogoslovi prema Gaju, — Slovencima i Srbima. Pod tem naslovom je prof. Škorjač v Izvestju realne gimnazije v Krapini priobčil dokumentaren prispevek k študijam o ilirizmu, ki je tem zanimivejši, čim važnejšo vlogo je v našem preporodu imel duhovniški naraščaj. Znano je, da so l. 1841. ljubljanski bogoslovci ustanovili društvo, iz katerega je duševno vzrastle dr. Bleiweis. V Zagrebu je tako društvo bilo že izza l. 1836. L. 1833. ga je posetil Slomšek; osem let pozneje mu je po Vrazu poklonil svoje „Drobtinice“. L. 1843. je zagrebške bogoslovce posetil Matija Majar in zopet z Vrazom l. 1847. (Mladenci so ga pozdravili s „pesmijo in govorom.“). L. 1843. je dal Vraz bogoslovcem prepisati rokopis Kremplove Dogodivšine, ki jo je cenzura branila tiskati. Dne 1. nov. 1843. so ljubljanski bogoslovci iskali nekako zvezo z Zagrebom in zagrebški so se toplo odzvali, a na to ni bilo več iz Ljubljane odgovora in zato 1845. ni bilo več sklonosti za zvezo s celovškim in graškim društvom. — Škorjačeva razprava je popolnilo k razpravi V. Homotarića v „Hrv. Domu“ za l. 1880: „Sbor duhovne mladeži zagrebačke“.

Jugoslovanska Akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu je izdala prvo serijo svojih publikacij za l. 1911, in to 2 knjigi „Rada“ (knj. 186 in 187, v tej le utegne slaviste posebe zanimati študija Stjepana Ivšića; „Prilog za slavenski akcent“), „Zbornik za narodni život i

¹⁾ Spisal dr. Jos. Tominšek. (Ponatisk iz „Doma in Sveta“. Ljubljana, 1911. Str. 27).

običaj Južnih Slovena", XVI, 1 z začetkom obsežnega opisa Samobora; „Statute primorskih gradov i općina (Bibliogr. nact), sestavljen dr. Ivan Strohal;“ „Popis publikacije“ Akademije od 1. 1867—1911, in „Ljetopis“ za 1910/1911. — Akademija ima poleg hist.-filologije, filoz.-jur. in matematike prirodoslovnega razreda še poseben „odbor za izdajanje hist. in hist.-jur. spomenikov“, odbor „za izdajanje starih piscev hrvatskih“, odbor „za zbiranje spomenikov tradic. literature“, odbor „za galerijo slik“, „za izdajanje dalmatinskih statutov“ in „za knjižnico“. Iz narodopisnega odbora čitam v Letopisu: „Ker se različni krogi iz Štajerske zanimajo za naše delo, se bodo eventualni prilogi odondoč tudi nadalje sprejemali, ali treba da so pisani v književnem slovenskem jeziku“. G. dr. Borisu Zarniku, priv. docentu v Würzburgu, se v bodoče kot referentu za „Zoologisches Zentralblatt“ pošiljajo separati odtiski akad. publikacij o zoologiji in sorodnih strokah. — Za 1. 1911. je hrvatska vlada Akademiji dala podporo 25.000 K.

Zgodovina srbska¹⁾. Pred nekaterimi meseci sem opozoril slovensko občinstvo na Stanojevičovo knjigo „Историја Српскога народа“ (Istorija Srpskoga naroda), ki je v drugem izdanju izišla lanskega leta. Kmalu nato je Jireček, profesor na dunajski univerzi, izdal 1. zvezek v nemškem jeziku spisane Zgodovine Srbov, ki obsega dobo od najstarejših časov pa do leta 1371. Z dovoljenjem gospoda pisatelja je Jovan Radonić sproti prevajal posamezne tiskane pole na srbski jezik tako, da je bil prevod skoraj v istem času natisnjen (v cirilici) kakor nemški izvirnik. Pred seboj imam srbski prevod, iz katerega sem posnel naslednje notice.

Jireček je razdelil svojo knjigo v štiri oddelke. V prvem opisuje najstarejšo dobo v zgodovini srbske zemlje pred prihodom Slovanov na balkanski polotok, v drugem govori o prodiranju in naseljevanju Slovanov med Črnim in Jadranskim Morjem, v tretjem razpravlja o najstarejši zgodovini Srbov do leta 1196., v četrtem o Srbiji pod vladjo naslednikov Štefana Nemanje. Mislim, da bodo Srbi s to knjigo zadovoljni, čeprav je v prvi vrsti namenjena Nemcem, kajti Jireček je bil naprošen, da priredi knjigo za čitatelje na zapadu (str. VI). Da bi pisatelj nemškemu čitatelju bolj ustregel, je med drugim primerjal srbsko gorovje z Ardeni in Harzem (str. 5).

Če Jireček poudarja nasproti Stanojeviću, da ta ni v svoji Istoriji Srpskega naroda navajal virov (str. V.), mu dela po mojih mislih krivico. Stanojević je na koncu vsakega poglavja navedel vse važnejše vire in razprave za dotično dobo srpske zgodovine; tudi je na koncu svojega dela priobčil še „dodatek bibliografije“ (str. 337. — 346). Vse to se nahaja v knjigi, ki je namenjena širšim slojem. A Stanojević je izdal tudi več knjig in razprav o zgodovini Srbov, med njimi dve knjigi pod naslovom *Византија и Срби*, v katerih je za vsako trditev navedel polno citatov.

Pisatelj ima navado, da pogostoma navaja imena raznih avtorjev, ne pa tudi mest, kjer se nahaja dotična trditve. Za zgled naj nam služi str. 73. Tu se omenjajo pisatelj Strategike (štirikrat), Prokopij (dvakrat), Tacit, Menander in Teofilakt (po enkrat). A nobenkoli ni povedano, v katerih knjigah in v katerih poglavjih naj iščemo dotične trditve.

Vsled nezadostnega števila virov je bil pisatelj poseben v prvih dveh oddelkih prisiljen, da je večkrat posegel čez meje sedanjih srbskih tal, ko nam je navajal razne dogodke ali pa opisaval takratne razmere, da bi nam na ta način podal boljše sliko zgodovinskega razvoja tistih pre-

1) Istorija Srba. Napisao Konstantin Jireček, preveo Jovan Radonić. Prvi deo (do 1171). Beograd, 1911. Str. XVI — 423. Cena 350 K. (Nemška knjiga je mnogo dražja).

bivalcev, ki so živeli po sedanjih srbskih zemljah. Zdi se mi, da je včasih šel v tem oziru predaleč. Mnenja starih pisateljev o razširjenosti Baltiškega Morja (gl. str. 64) nimajo z zgodovino Srbov ali pa Srbije nič opraviti.

Pisatelj pravi (str. 96), da so se Slovani v začetku sedmega stoletja spustili južno od Donave v provincije, katere so bile že izdavnena nenaseljene. Recimo rajši, da so bile te provincije le slabo naseljene, ne pa nenaseljene! Da so te provincije imele vsaj nekoliko prebivalcev, kaže med drugim to, da so Slovani v šestem stoletju pogostoma plenili po njih, odkoder so nato odvajali ljudi in živino. Da prvotno prebivalstvo (romansko, grško in ilirsko) ni bilo popolnoma iztrebljeno, je razvidno tudi iz tega, da se je po nekaterih krajih ohranilo do današnjega časa.

Ker sem tu navedel, so le malenkosti, ki se izgubljajo nasproti množini zanimivih podatkov, katere nam nudi omenjena knjiga. Reči moram, da je pisatelj s tem delom napravil lep korak na polju srbske historiografije.

Kar se tiče prevoda, ne morem jaz o njem soditi, je li dober ali ne. Vendar mislim, da ne bo nihče odobral nekaterih izrazov, ki jih rabi Jovan Radonić. „Kras“ se razprostrta po slovenskih in srbskohrvatskih tleh. Ondotni prebivalci, najsi bodo Slovenci, Hrvatje ali pa Srbi, trdijo, da so na Krasu, kjer so kraške doline, kraške jame in kraška polja. Radonić pa tega ne ve, ker piše dosledno „Karst“ in pridevnik „karsten“. (Gl. str. 9, 13, 61, 111, 134 itd.) Isto velja o besedi „Frijaut“ in „frijaulski“. (Str. 15, 101, 183 itd.) Slovenci in Hrvati govore in pišejo Furlansko, Furlanija, furlanski. Za italijanski „Grado“, (gl. str. 152) ki je severozapadno od Trsta, rabijo sosednji Slovenci izraz „Gradež“. Za nemško besedo „Gletscher“ imajo Hrvati izraz „lednjak“, Slovenci pa „lednik“, Radonić bi pa menda rad uvedel besedo „glečer“ (str. 12).

Dr. Fr. Kos.

Književniška društva. „Društvo hrv. književnika“ je imelo početkom 1. 1911. članov utemeljiteljev 133, pravih članov v Zagrebu 124, izven Zagreba 63, izrednih članov 19. Predsednik mu je Gjaljski. Izdaja mesečnik „Savremeničnik“ in moderne hrvatske pisatelje. Dohodkov je 1. 1910. imelo preko 27.000 K, stroškov preko 25.000 K. Za honorarje v „Savremeničniku“ je izplačalo preko 3.107 K, v „Savremenih piscih“ pa preko 1.200 K, torej poprečno preko 4.300 K. — Tudi v Beogradu se snuje književniško društvo; dosle so bili književniki deloma člani novinarskega društva.

GLEDALIŠČE.

„Smrt majke Jugovičev“ v Trstu. Slovensko gledališče v Trstu je pričelo 1. oktobra letošnjo sezono s kaj primerno igro, z Vojnovičevo dramo „Smrt majke Jugovičev“. Res je, da nudi uprizoritev te drame spriču tehnične mnogoličnosti dokaj težkoč že kot igra sama. Tem riskantnejše je, tako občutljiv umotvor uprizoriti na odru, ki nima ne globine, ne širine, ne sijajnih kulis, ne bogate igralske opreme. A kljub tem nedostatkom je igra lepo uspela; zakaj tista globoka poezija, ki veje iz te drame, mora priti do veljave, posebno če so igralci in — občinstvo z vneto pri stvari. Poleg „Dubrov. trilogije“ in „Ekvinocija“ utegne biti „Majka Jugovičev“ najlepše zasnovano delo prvega sedanjega jugoslovanskega dramatika. Kakor melodram je čuti igro razoder, kakor epopejo domovinske in materine ljubezni ter narodnega ponosa. Trpko, težko, krvavo dejanje — prožeto od lirskih momentov nežne otroške in ženske pesmi. Ni čuda, da je dosegla na zagrebškem in beograjskem odru popoln uspeh in dolgo vrsto uprizoritev, kjer so imeli priliko, igro čuti v polnozvočnem hrvatskem jeziku. Veliko izvirnega

bleska je izgubilo besedilo v prevodu, posebno ker so nekateri igralci sprva pretiho in prehitro govorili. Kljub temu je napravila igra na občinstvo, ki je napolnilo dvorano v Nar. domu do zadnjega prostora, globok vtisk. Je pa tudi tržaško slovensko občinstvo vse bolj dovzetno za take vrste poezijo kakor n. pr. ljubljansko. Drastična je sicer primera, ki mi jo je povedal starosta slovenskih pisateljev, poznavalec Trsta in Ljubljane, a značilna: „Tržačan je kakor redkev, Ljubljančan pa kakor repa.“ In tretji je dostavil: „— in še ta puhla.“ — Do lepega uspeha je bistveno pripomogla skrbna priprava in virtuozna režija g. Dragutinovića. Majko Jugovičev je igrala s ponosno resnobo ga. Dragutinovića. Angelija je bila gdč. Mekindova, igralka hvalevrednih lastnosti in resne ambicije; Damjan, ena najhvaležnejših vlog, je bil g. Ljubič, vesten in inteligenčen ljubimec. Tudi ostali igralci in igralka, sami domačini, so se vživeli v svoje vloge, le Kosovka devojka, vsaj po našem okusu, ni bila prav na mestu: Kosovka devojka ne sme biti subreta. — Melodramatski značaj igre je povzdignil nalašč v to svrhu komponirani preludij in koral g. Mirka Polića in Jenkova uvertura „Kosovo“, ki jih je proizvajal oddelek vojaške godbe. Tržaškemu Dram. društvu je na tem prvem gledališkem večeru kot kulturnem uspehu čestitati.¹ W.

UMETNOST.

VII. razstava v Jakopičevem paviljonu. V Jakopičevem paviljonu se vrši zdaj VII. razstava. Ne umetniška razstava, bolje je reči samo: razstava. Mladi možje imajo to pot besedo, taki, ki so si ravnokar prepasali ledja in oprijeli umetniško palico. Na prvi hip udarijo v lice njih mladostne lastnosti. Vse bi radi pokazali, kar so si izmislili, kar so naredili ali po njihovo: „ustvarili“, ker se jim zdi vse to za človeštvo silovito važno, veliko in božanstveno. To velja izrecno o gospodu, ki je izložil po razstavljalnih prostorih nečuvno množico belih in gladkih kipov. Te mlade gole ženske, ki stoje, ki kleče ali se zvijajo v drugih poljubnih pozah, so zanimive pač le za tisto mladino, ki vidi v njih samo ženske in je ne zamamlja pri tem um, ampak mlada in neizkušena natura. Tako gladko je to, tako vse mlado, tako deviško, ali vse skupaj še ni senca nature, tiste žive, sočne in vroče pesmi, ki je zapisana po takih telesih. Z drugimi besedami rečeno: večini teh kipov manjka diha umetnosti. Stojte pred nami bele kope mavca, iztezajo se roke, zro obrazi — ali nič ne govori v nas, nič nas ne prevzema, nič nam ne ubere duha v tisto misel, ki jo je zapisal kipar v svoje delo. Tiste misli sploh ni. Če hodi človek med temi kipi, pa je nerazpoložen. Misli mu begajo nazaj v vsakdanjost, vsak hip mu zablodí po glavi navaden stavek, domisli se, da je v paviljonu mraz, pogleda, kje je kaka peč, zakaj ni zakurjeno? In siloma se treba vreči nazaj med te bele figure. Koliko je tukaj Slovenk z avbami! Pogledati treba sem, tja, ali vse te pusti hladnega. To niso ne obrazki, ne obrazi, ne mirnost, ne zamišljenost, vse je mavec ali bron ali sploh tvarina, tvarina. Duše ni. Zdaj bi se hotelo človeku zopet misliti, koliko je n. pr. ura. Ali je danes zvečer gledališče? Ali ne! Mlademu človeku je treba dati poguma. Treba je najti par stvari, ki so boljše od drugih, in pričeti od tam s poštenimi, odkritimi besedami. Kdo je oče te množice? V katalogu stoji: Štefice Anton v Ljubljani. Tam v drugi sobi stoji velik akt starca, ki ima nekaj na sebi, nekaj nevidnega se pleče po njem, kar nas potegne bliže in opozori. Tudi to je nekaj. In spredaj takoj ob vhodu prve sobe se plazi ob steni moški akt in čaka. Plazi se in

čaka. In še nekaj takih stvari, ki kažejo korake mladega človeka, želečega in iščočega umetniško cesto. In če bi bil samo to pokazal, ne bi bilo treba toliko o njem govoriti, kar mu morda ni po volji. Človek bi ga bil rad pobožal, izpodbudil in mu želel srečno in uspešno pot. Tako pa je vse zabrisano, dobro s slabim, slabo z dobrim. Naj bo vseeno g. Štefice hraber, hraber! Bog ve, kako visoko še pojde njegova pot!^{*}

V razstavi imamo gosta iz daljnih krajev, iz Dalmacije, g. Marka Rašico, našega južnega brata. V tem paviljonu je že enkrat razstavil, in sicer zelo mnogo stvari. To pot ima kakih 15 slik. Vse so za oko prijetne in ne motijo, ali zdi se, da manjka vsem nekaj večjega, možatejšega, krepkeje podčrtanega, ki bi bilo zajeto in zgrabljeno v dnu duše in pritrano na dan z jačjo in plastičnejšo silo. Ali če to ni mogoče, pa naj bi nosilo znake prisrčnosti in intimnosti. Saj so vmes dobre stvari, ali g. Rašica naj bi napravil boljše! Slikarsko tehniko dobro obvladuje.

Gg. Anton Sever, Pavel Gustinčič in Lojze Dolinar so mladi talenti, ki marsikaj obetajo. G. Gustinčič je že znan. Prej se je zdelo, da jo krene za Jakopičem, zdaj se zdi, kakor bi se mu bil izneveril in pogledal za Groharjem. To so časi iskanja sebe samega, svoje lastne umetniške poti. Vendar govori že iz teh stvari (zlasti iz Krasa „Kraške vasice“ itd.) odločen in močen umetniški smisel in obeta, da gotovo najde svojo pot! G. Anton Sever je ravnotak: njegove plakete so karateristične, plastične in jasno dokazujejo talent. Posebno dobro pa obeta g. Lojze Dolinar. Pri skupini (št. 6) se pozna Tratnikov vpliv, ali je stvar vseeno zlita v celoto in prepojena z jako ubranostjo. Na enem portretu dokazujejo plastične roke dosti kiparskega znanja in umevanja, njegove glave pa padajo odločno iz bele enoličnosti te razstave in razvesele človeka s svojo dušo in življenjem.

Tak je vtis vseh teh mladih gospodov to pot. Kdo ve, kako bo takrat, ko nam pokažejo svoja dela po dveh, po treh letih. Morda bo ta ali oni v razvoju obtičal, morda bo tisti, ki se zdi zdaj slabši, takrat najboljši. Urijo naj telesno spretnost in poglabljajo svoje duše! P.

GLASBA.

Ilešičevanje na glasbenem polju. Vsem onim, ki so dobre, ne zle volje, poročam to-le: Vslad konferencije zastopnikov jugoslovanskih kulturnih društev, ki se je vršila lani decembra meseca o priliki Vrazove Akademije v Ljubljani in ki se je udeležil tudi urednik „Srpskega Književnega Glasnika“, prof. Skerlić, je začel sedaj ta-le najodličnejši literarni list srbski poročati tudi o slovenski glasbeni produkciji. V številki z dne 16. avg. čitamo obširno oceno letošnjih publikacij „Glasbene Matic“: 1. „Anton Foerster, Sedem moških zborov“ in 2. Osem samospევov. Napisal je oceno Miloje Milojević. „Poleg stare tehnike“, pravi kritik, „se nahaja (v tej publikaciji) mlada, nova, originalnejša in jačja,“ tako da se oboje da dobro med seboj primerjati. „Modernost te zbirke ni radikalna kakor pri R. Strauβu, Debisnu, Rebičkovu, Skrjabinu, Regeru, V. Novaku. Skromnejša je, a v osnovi prav jasna“ ter gre za osvobojejne individua od tradicije. „V tem pogledu je najinteresantnejši Lajovic“. Försterjeva muzika, ki jo muzik pozdravlja kot staro znanko, budi spoštovanje ki ga čuti mladenič pred častno starino, a za druge zbirke te publikacije ima moderen človek umevanje, nagnjenje in zato zanimanje: 4 umetniki z izraženim originalnim akcentom. „Eden je globok, skoro

^{*} G. Štefice nam je s to razstavo pokazal uspehe svojega šolanja in kot taki so ti uspehi zanj častni. Ured.

¹ Slov. prevod drame je izdala tiskarna Drag. Hribar v Ljubljani.

meditativen, Anton Lajovic, eden izmed najjačjih na slovan-skem jugu. S svojo muziko spominja Bramsa. Na mestih je wagnerski patetičen („Serenada“, „Nočne poti...“) Umetnost mu je polna boj, harmonije originalnejše in zbrane, ne v smislu iskanega, deklamacije stihov absolutno točna in v liniji interesantna.“ Globlje se je kritika dojmila „Nočne poti“, ki s svojo ozbiljno muziko spominja odlične Bramsove „In Waldes Einsamkeit...“ Emil Adamič je svež, lahek, z neprisiljeno „narodnjaško“ glasbo. Pavčič spominja blagega in iskrenega nemškega mojstra Petra Corneliusa: „Pastirica“ je divna pesem, polna pokreta. Fleglova „Jednom“ završuje s toplim občutjem zbirko.“

Obširno poroča in ocenja Koranski v 10. številki zagrebškega bel. književnega lista „Savremenika“ izdanja „Glasbene Matice“ in sicer „Sedem moških zborov“ in „Osem samospევov“. O Foersterju pravi: „Poleg izvrstnega vokalnega stiha, ki najbolj povzroča, da se mu skladbe v reprodukciji izredno dojmiljejo, je osobito važno lepo lirsko razpoloženje njegovih melodij („Tri mi tuge“). Izmed skladb nove zbirke, kjer je avtorju bilo bolj do tehnike nego do lepih melodijskih linij, se zdi najuspelejši „Vihar“. Izmed ostalih pesmi najbolj ugaja „Umr! je uož“, ki bo v dobri iztančeni interpretaciji dosegla sigurno lepih efektov...“ — O drugi ediciji „Glasbene Matice“, ki naj bi reprezentirala novejšo slovensko glasbo, sodi Koranski le deloma ugodno.

„Kar obečavajo imena skladateljev, tega ne govorijo toliko same skladbe. Razen Antona Lajovca, ki prinaša dve vrlo uspeli skladbi „Serenada“ in „Nočne poti“, niso ostali avtorji zastopani s količino originalnejšimi deli...“ (Emil Adamič) se do danes ni emancipiral starejših vzorov, kar je vzrok, da se ponavlja in tako zapada v produciranje včasih najbanalnejših idej, „Planinka“ da preveč spominja banalne popularnosti dunajskih uličnih pesmi... „Lajovic se v tej zbirki iztiče kot najmočnejši lirčar slovenske moderne. S „Serenado“ in „Nočne poti“ bi prišel v zbirke večjih narodov“.

RAZNOTEROSTI.

Ilešičevanje v literarno-kulturnih odnošajih.

1. Vsem, ki niso zle volje: Letos aprila meseca je bilo v Ljubljani preko 40 srbskih profesorjev. Nekdo jim je pred Prešernovim spomenikom javno in glasno tolmačil pomen Prešernov, pred Vodnikovim spomenikom pomen Vodnikov, pred Trubarjem značenje Trubarjevo; govoril jim je na sestanku o glavnih fazah slovenskega kulturnega razvoja.

Mesec dni pozneje je bilo 24 zagrebških licejk v Ljubljani; ponovili so se prizori. In skoro istodobno 140 zagrebških srednješolcev in malo pozneje kakih 25 zagrebških učiteljskihnikov.

„Sokovi naše kulture“ so se prelivali čez papirnaté naše meje...

Eden izmed glavnih pokretnikov izleta srbskih profesorjev je bil profesor Jeremija Živanović, urednik profesorskega glasila „Nastavnika“ in omladinskega lista „Venca“. Ta vredni mož se je v Ljubljani v družbi Ilešičevi tako okužil v „ilirskem gnoju“, da v svojem listu posvečuje hvale vredno

pažnjo i Slovincem ter v 1. številki 3. letnika razpisuje posebno nagrado za „kratko istorijo slovenačke književnosti“ v slovenskem jeziku. (V eni prejšnji številki pa je priobčen prevod Aškerčevega „Kraljeviča Marka“).

2. Oton Župančičevo „Daj, drug, zapoj“ je na srbsko-hrvatski jezik prevedel Vi. St. ter prevod priobčil v istem „Vencu“, s pripombo: „Ova je Župančičeva pesma satira, koja sa puno patriotskog boja govori o onoj političkoj i nacionalnoj neodlučnosti i neistrajnosti slovenačkoj...“ (Črtomir).

3. Detelovega „Pegama in Lambergarja“ ocenjuje v istem listu M. Djorić; oceni se vidi, da je ocenjevatelj spis natanko čital. „Istorijski roman u slovenačkoj ima naročito značenja i nesumljiva opravdanja...“ Da je v listu ocenjen le ta slovenski spis, to prihaja najbrž od tod, ker je „Pegam“ izšel tudi pri „Matici Hrvatski“. Zagreb je bil pač naravni posredovalec za dalje proti iztoku.

4. Cel oddelek za slovenske knjige ima v izložbenem oknu knjigarna M. Breyer v Zagrebu (Ilica).

5. O Otonu Župančiču pripravlja esé hrvatska pisateljica gospodična Zdenka Markovičeva. —

Vse to je ena stran ilešičevanja. Drugo stran bo razkril kdaj „Letopis Matice Slovenske“.

KRATKA KRONIKA L. 1911.

(V 5 poglavjih.)

1. O priliki vsesokolskega Zleta v Zagrebu avgusta meseca je Murski Sokol položil venec na grob Stanka Vraza. Najbrž so to bili prikriti renegati.

2. Koncem julija je „Slovenec“ prinesel uvodni članek: „Živela Hrvatska!“, istega dne pa smo čitali v „Dom in Svetu“ besede o ilirskem gnoju. To je kultura in politika.

3. Ivan Cankar je sedaj na jasnem: Za človečanstvo dela tisti, ki gre med Nemce. S Karlom Dežmanom sta skoro enih misli. Slovaka Kollár, Šafařík Ukrajinec in Gogolj niso delali za kulturo, ker so pustili slovaščino ozir. maloruščino ter pisali češki oziroma ruski. Belega Kranjca, Otona Župančiča bo nazadnje kak Hrvat tudi še štel med renegate.

4. Srbski kralj Peter, črnogorski kralj Nikola, hrvatski ban Tomašić in dalmatinski gospodje so sklenili, opustiti srbohrvatski notranji uradni jezik, in to na predlog Ivana Cankarja.

5. Zanimanje so zbudili letošnji slovenski večeri v Sarajevu in tajni obredi ob Miljacki.

Kajetan Ogrizek.

NAŠE SLIKE.

† Dr. Jos. Vošnjak (str. 353). — Rugjer Bošković (str. 361) dubrovniški filozof, matematik in fizik svetovne slave, iz dobe Marije Terezije; pred Akademijo v Zagrebu se mu je letos postavil spomenik, ki ga kaže naša slika. — Babić Lj. ml.: Ilustracija narodne pravljice „Poprče“ (str. 369). — Požeška trdnjava okoli 1700 (str. 359; glej 11. št. „Slovana“). — Vrhovski grad pri Požegi (str. 373; razvaline). — Drugi predor pri Jajcu (str. 377). — Mostar (str. 379). Planina Prenj: Vrh Osobac (str. 365).

